RAAP België – Rapport 699

Archeologienota Spoorweglaan 23-24 te Kortrijk

Archeologisch Vooronderzoek

Verslag van Resultaten
Bureauonderzoek – 2021E198

Colofon

Titel: Archeologienota Spoorweglaan 23-24 te Kortrijk (Archeologisch Vooronderzoek)
Verslag van Resultaten
Bureauonderzoek – 2021E198

Versie: 18-05-2021

Auteur(s): A. Claus

Projectleider: N. Vanholme

Raapproject: KOSPO01

Erkend archeoloog: RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)

Bewaarplaats documentatie: RAAP België BV, Begoniastraat 13, 9810 Eke

Bevoegd gezag: Agentschap Onroerend Erfgoed

RAAP België BV
Begoniastraat 13
9810 Eke
Telefoon 09/311 56 20
E-mail: raap@raap.be
Website: www.raap.be

© RAAP België BV, 2021
RAAP België aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

RAAP België voerde een archeologisch vooronderzoek uit in het plangebied Spoorweglaan 23-24 te Kortrijk. Dit gebeurde in functie van het verkrijgen van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen.

Het archeologisch vooronderzoek had tot doel na te gaan of er kans is op aanwezigheid van waardevolle archeologische resten. Er zijn gegevens verzameld over de aardkundige, archeologische en historische context van het plangebied. Op basis daarvan is een archeologische verwachting opgesteld en is nagegaan wat de invloed is van de werken op het archeologisch erfgoed. Deze onderzoekstappen hebben geleid tot een advies.

Het plangebied bevindt zich in het zuidoosten van de historische stadskern van Kortrijk. Uit historische en cartografische bronnen blijkt hier de zogenaamde 'Hoge Vijver' te liggen, d.i. de zuidoostelijke stadsgracht van Kortrijk. Deze werd gevoed door de Klakkaertsbeek die oorspronkelijk doorheen het plangebied stroomde. De natuurlijke ondergrond wordt dan ook gekenmerkt door fluviatiele afzettingen. De beek werd minstens vanaf het midden van de 14de eeuw omgevormd tot stadsgracht en bleef in gebruik tot midden 19de eeuw. De inwerking van de beekstroom en het menselijk ingrijpen zullen ongetwijfeld nefast geweest zijn voor de aanwezigheid van archeologische resten ouder dan deze stedelijke fase. Ook ligt de verwachting op vondsten, vullingen en/of structuren gelinkt aan de oudste gebruiksfasen van de stadsgracht niet bepaald hoog. Door het eeuwenlange gebruik en ingrijpende werken aan de stadsversterking op het einde van de 17de eeuw worden de bewaringskansen van dergelijke resten ter hoogte van het plangebied niet hoog geacht.

De geplande ingreep ten slotte reikt over het algemeen 0,58 tot 1,22 m onder huidig vloerniveau. Lokaal worden kleinere zones uitgegraven tot op 1,26 en 3,30 m onder huidig vloerniveau. Rekening houdend met de te verwachten omvang van de stadsgracht betekent dit dat enkel de 19de-eeuwse dempingspakketten geroerd zullen worden. Er zijn dan ook **geen verdere maatregelen** noodzakelijk.

Inhoudsopgave

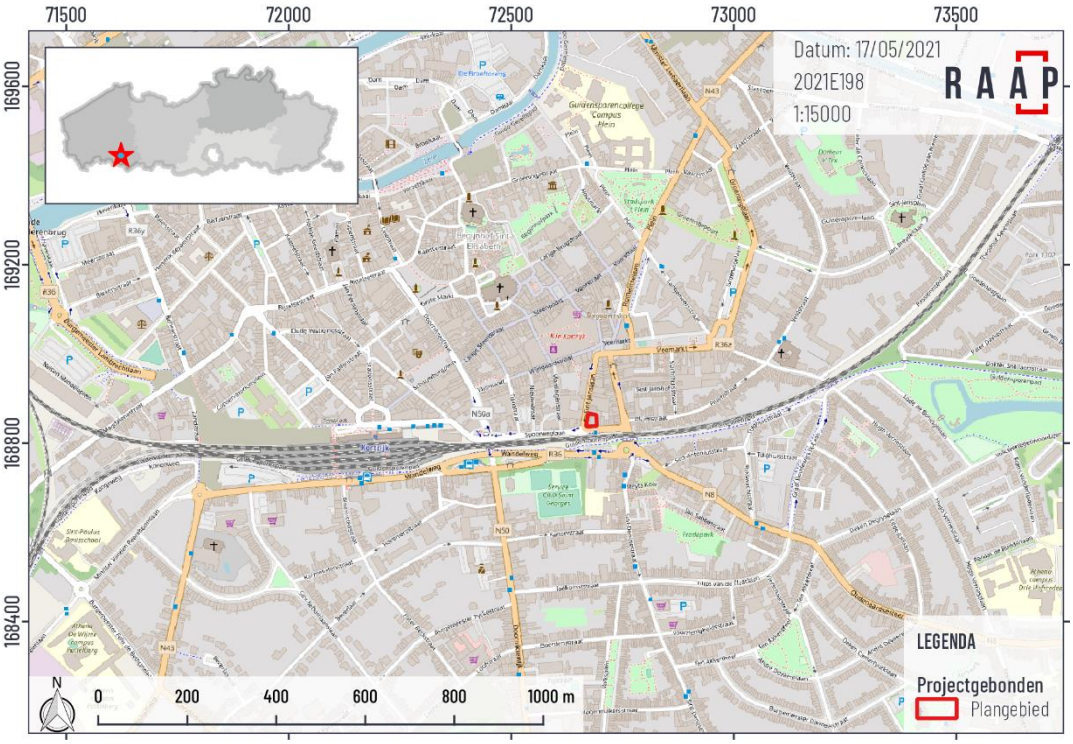
Samenvatting....3
Inhoudsopgave....4
1 Inleiding....5
1.1 Administratieve gegevens....5
1.2 Kader en aanleiding....6
1.2.1 Aanleiding....6
1.2.2 Geografische situering....6
1.2.3 Huidige situatie van het plangebied....6
1.2.4 Juridische context....7
1.2.5 Geplande werken....8
1.3 Opzet en onderzoeksopdracht....11
1.3.1 Opdracht....11
1.3.2 Afwegingskader....11
1.4 Leeswijzer....11
2 Verslag van resultaten: bureauonderzoek 2021E198....13
2.1 Beschrijvend gedeelte....13
2.1.1 Administratieve gegevens....13
2.1.2 Archeologische voorkennis....13
2.1.3 Onderzoeksopdracht....13
2.1.4 Beschrijving van de strategie & werkwijze van het bureauonderzoek....14
2.2 Resultaten....15
2.2.1 Aardkundige gegevens....15
2.2.2 Archeologische gegevens....21
2.2.3 Historische gegevens....25
2.2.4 Verstoringshistoriek....38
2.3 Assessment....38
2.3.1 Archeologisch verwachtingsmodel....38
2.3.2 Impact van de geplande bodemingrepen en afweging verder onderzoek....39
2.4 Synthese....40
3 Bibliografie....43
4 Lijst van opgenomen figuren en tabellen....46
5 Bijlages....48

1 Inleiding

1.1 Administratieve gegevens

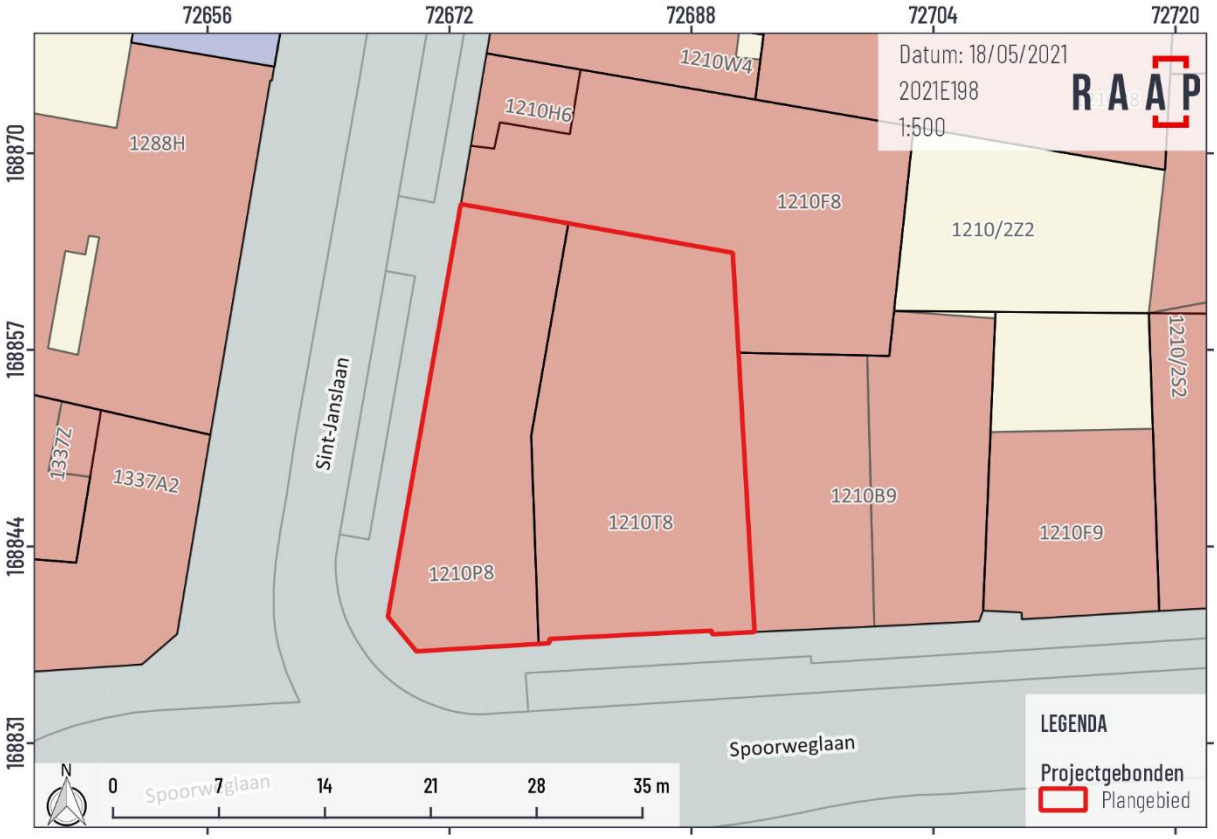
Projectcodes agentschap Onroerend Erfgoed[1]: Projectcode bureauonderzoek	2021E198		
Onderzoekskader	Opstellen van een archeologienota voor de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen		
Erkend archeoloog	RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)		
Naam plangebied	Spoorweglaan 23-24		
Adres	Spoorweglaan 23-24		
Deelgemeente/gemeente	Kortrijk		
Provincie	West-Vlaanderen		
Kadastrale gegevens	Kortrijk, Afdeling 3, Sectie H, percelen 1210P8 & 1210T8		
Oppervlakte betrokken percelen	580 m²		
Oppervlakte plangebied	580 m²		
Oppervlakte geplande bodemingrepen	ca. 500 m²		
Bounding box in Lambert-coördinaten:	zuidwest : noordoost:	X: 72667.92 X: 72692.29	Y: 168836.29 Y: 168866.83

Tabel 1. Administratieve gegevens

Figuur 1. Topografische kaart met projectie van het plangebied (bron: OpenStreetMap, 2021).

[1] Voor elke fase van vooronderzoek is een projectcode bekomen bij het agentschap Onroerend Erfgoed. Deze projectcode is op alle documenten van het vooronderzoek, registratie, verpakking van vondstenmateriaal en verpakking van stalen aangebracht.

Figuur 2. GRB kaart met projectie van het plangebied en de betrokken percelen (bron: AGIV, 2021a).

1.2 Kader en aanleiding

1.2.1 Aanleiding

RAAP België heeft in mei 2021 een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd ter hoogte van het plangebied Spoorweglaan 23-24.

Directe aanleiding vormt de aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen voor de bouw van studentenflats.

1.2.2 Geografische situering

Het plangebied situeert zich op de hoek van de Sint-Janslaan en de Spoorweglaan te Kortrijk (prov. West-Vlaanderen). Aan de noord- en oostzijde wordt het plangebied ingesloten door bebouwing. Ten zuiden verloopt de spoorweg. Op ca. 500 m ten westen ligt het station van Kortrijk. De Grote Markt van de stad bevindt zich op ca. 500 m ten noordwesten van het plangebied. Het terrein ligt aan de zuidelijke rand van de historische stadskern. De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 580 m².

1.2.3 Huidige situatie van het plangebied

Het terrein is momenteel bebouwd.

Figuur 3. Meest recente orthofoto met projectie van het plangebied (bron: AGIV, 2021b).

Figuur 4. De aanwezige bebouwing binnen het plangebied.

1.2.4 Juridische context

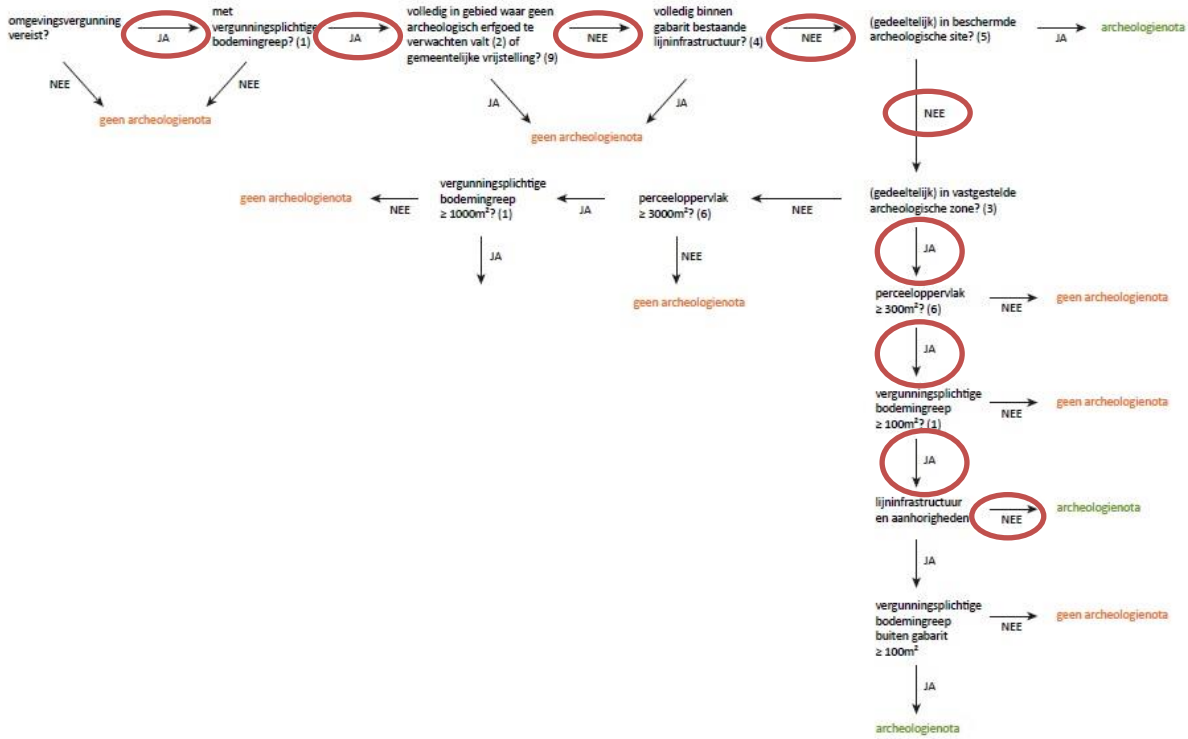
Het archeologisch vooronderzoek is uitgevoerd door RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154) en voor aktename voorgelegd aan het agentschap Onroerend Goed.

Het plangebied is gelegen binnen een 'vastgestelde archeologische zone': historische stadskern van Kortrijk (ID 11899).

Het plangebied ligt niet in een gebied zonder archeologisch erfgoed zoals deze zijn vastgesteld in het besluit van de administrateur-generaal van 14 juli 2020.[2]

De geplande bodemingrepen zijn mogelijk bedreigend voor eventuele archeologische resten. De archeologienota waarvan akte is genomen dient bij de aanvraag van de vergunning te worden toegevoegd krachtens het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013. De aanvraag van vergunning betreft immers een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen voor 580 m² van de betrokken percelen en met een voorziene bodemingreep op ca. 500 m². Hierdoor worden de gestelde oppervlaktegrenzen overschreden, waardoor het opstellen van een archeologienota noodzakelijk is.

De criteria wanneer een archeologienota verplicht is, worden hieronder aangeduid op de beslissingsboom van het agentschap Onroerend Erfgoed.

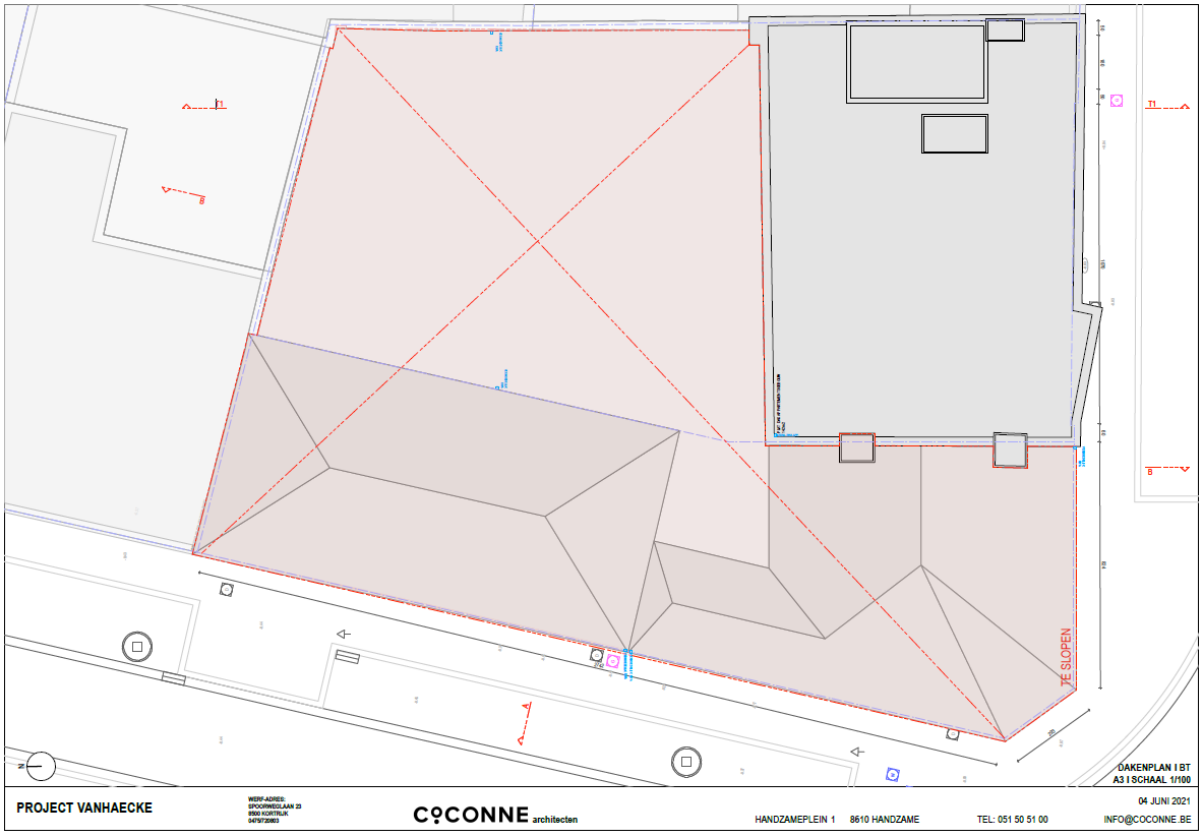

Figuur 5. Beslissingsboom, criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen. (bron: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2019).

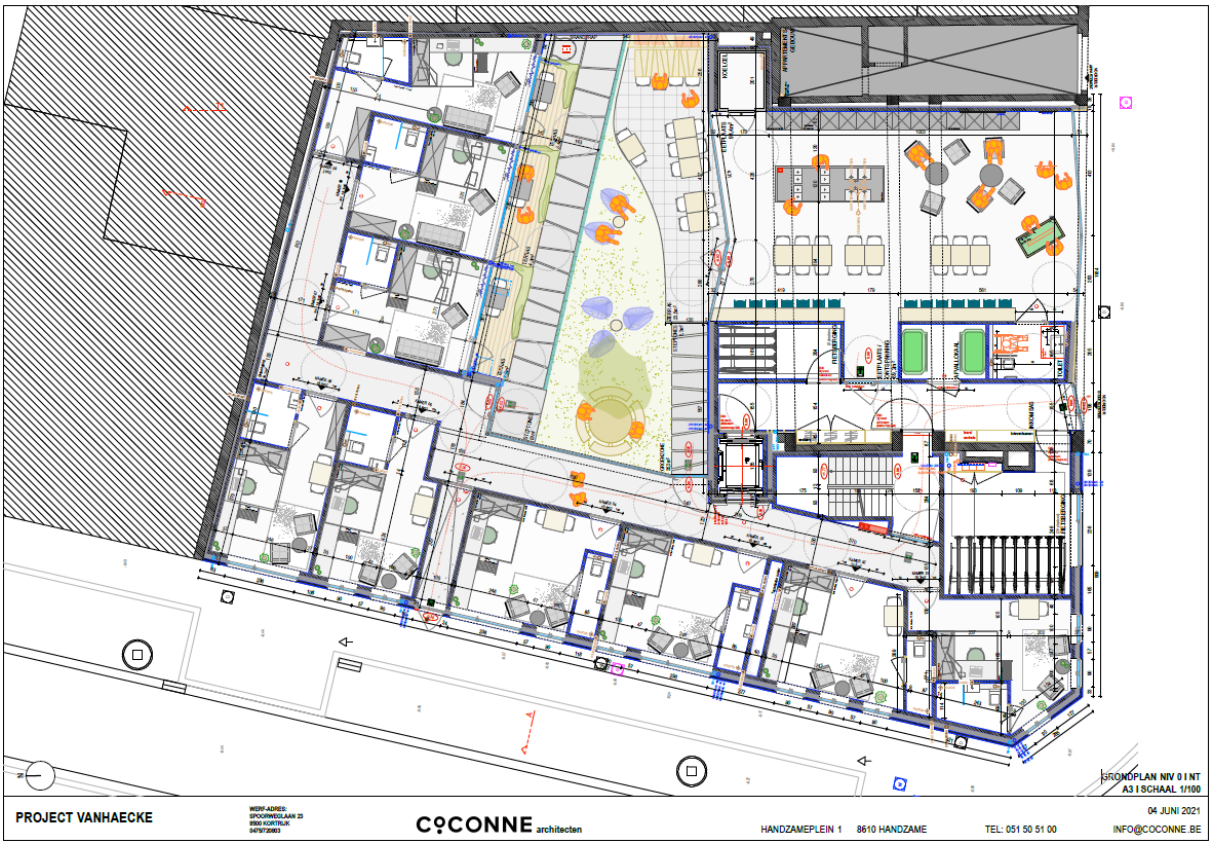
1.2.5 Geplande werken

Er wordt de realisatie gepland van een nieuw studentenhuis. In een eerste fase worden de bouwvolumes op perceel 1210P8 en de achterbouw op perceel 1210T8 gesloopt (zie Figuur 6). Het appartementsgebouw aan Spoorweglaan 24 wordt behouden en gerenoveerd.

[2] https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/14937

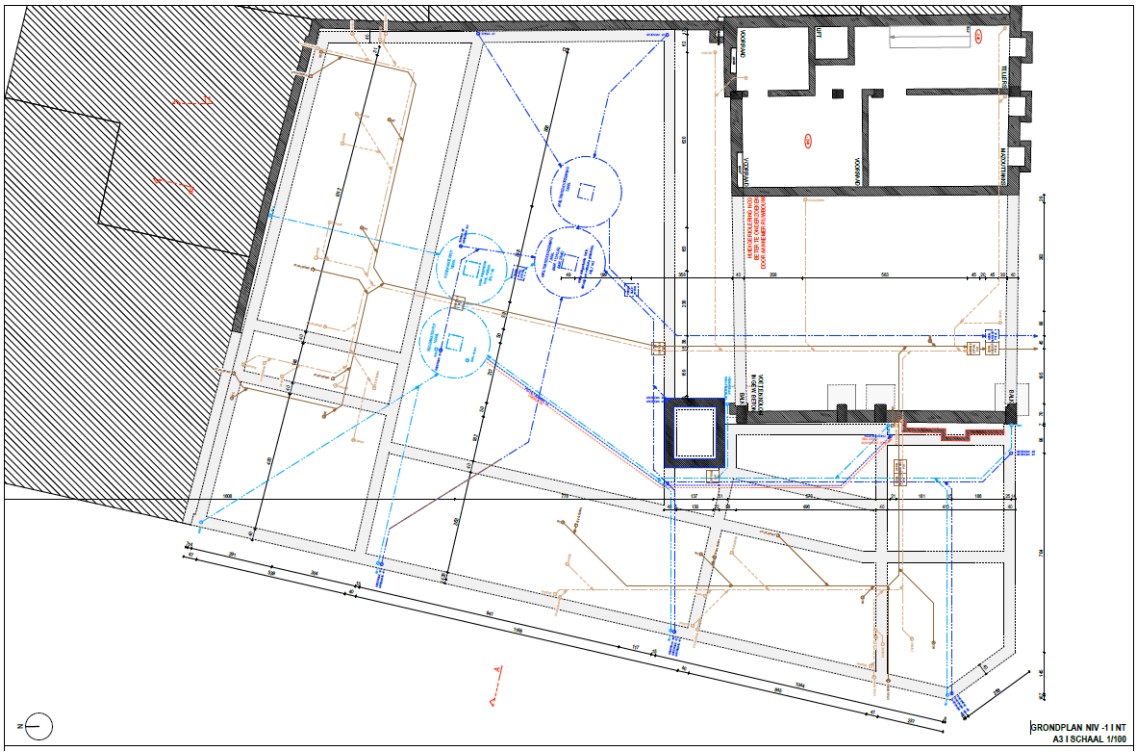

Figuur 6. Plan met aanduiding van de bestaande bebouwing en de te slopen bebouwing (rood).

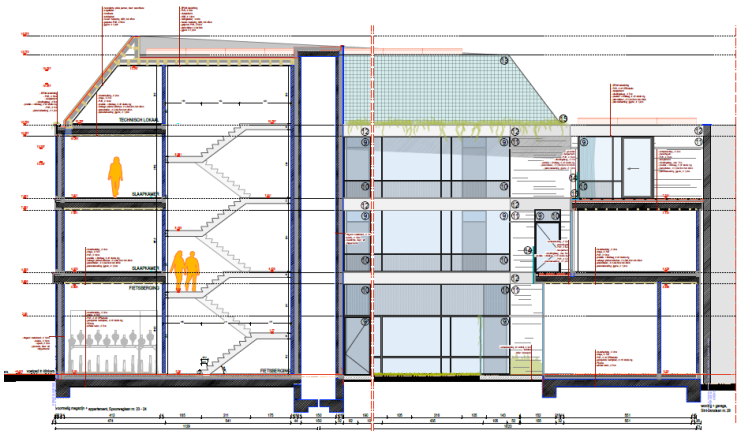

Figuur 7. Ontwerpplan van het gelijkvloers.

Voor de opbouw zijn volgende bodemingrepen voorzien (zie ook Figuur 7, Figuur 8 en Figuur 9):

- Het uitgraven van funderingssleuven voor het nieuwe opgaande muurwerk tot maximaal 16,59 m +TAW, d.i. ongeveer 1,22 m onder huidig loopvlak.
- Onder de nieuwe bouwvolumes komt een betonplaat en schraal betonfundering tot ca. 17,23 m +TAW, d.i. ongeveer 0,58 onder huidig loopvlak.
- Voor de aanleg van twee regenwaterputten en een infiltratieput wordt tot ongeveer 3,30 m onder huidig loopvlak gegraven, d.i. tot ongeveer 14,51 m +TAW.
- Ten slotte zal tot 1,65 m onder huidig loopvlak, d.i. tot ca. 16,16 m +TAW, uitgegraven worden voor de aanleg van een liftschacht.

Figuur 8. Grondplan met aanduiding van de nieuw aan te leggen funderingen (lichtgrijs), liftschacht (zwart) en nutsleidingen (blauw).

Figuur 9. Doorsnede (Z-N) van het ontwerp.

1.3 Opzet en onderzoeksopdracht

1.3.1 Opdracht

Het archeologisch vooronderzoek heeft als opdracht het inventariseren, waarderen en veiligstellen van eventueel aanwezig waardevol archeologisch erfgoed binnen de grenzen van het plangebied:

1. *Inventariseren: zijn er archeologische sites te lokaliseren en welke zijn hun karakteristieken (types, datering, begrenzing, bewaringstoestand en relatie met het landschap)?*
2. *Waarderen: wat is de kenniswaarde van eventuele aanwezige archeologische sites?*
3. *Veiligstellen: hoe moet met eventuele waardevolle archeologische sites worden omgegaan in het kader van de geplande bodemingrepen (in situ, ex situ)?*

1.3.2 Afwegingskader

Het archeologische vooronderzoek beoogt steeds een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed. Vooraleer de opportuniteit van vooronderzoek met ingreep in de bodem af te wegen, is aldus eerst de opportuniteit van de diverse (combinaties van) methoden voor vooronderzoek zonder ingreep in de bodem afgewogen.

De keuze van de (combinaties van) methoden is steeds gebaseerd op volgende vier criteria:

1. *mogelijkheid: is het mogelijk om de methode toe te passen binnen het plangebied?*
2. *nut: kan een bruikbaar resultaat verwacht worden met de toepassing van de methode?*
3. *schadelijkheid: kan toepassing van de methode het te verwachten bodemarchief overdreven beschadigen?*
4. *noodzaak: rechtvaardigt de kost van de methode het te verwachten resultaat?*

Vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	**Vooronderzoek met ingreep in de bodem**
a. bureauonderzoek	
b. landschappelijk bodemonderzoek	
c. geofysisch onderzoek	
d. veldkartering	
e.	verkennend archeologisch booronderzoek
f.	waarderend archeologisch booronderzoek
g.	proefsleuven en proefputten

1.4 Leeswijzer

Ieder archeologisch vooronderzoek begint noodzakelijkerwijs met een bureauonderzoek (zie hoofdstuk 2).

Binnen dit bureauonderzoek wordt de vraagstelling gespecifieerd, de methode toegelicht en over bekomen resultaten gerapporteerd. Het bureauonderzoek eindigt met het afwegen van de noodzaak van verder vooronderzoek. Hiertoe wordt een uitspraak gedaan over het potentieel op kennisvermeerdering en de eventuele aard daarvan.

Voor een vlot begrip van de geologische en archeologische periodes wordt onderstaand schema toegevoegd.

CHRONOLOGISCH KADER

HOLOCEEN	POSTGLACIAAL	SUBATLANTICUM		post-middeleeuwen		Tweede Wereldoorlog	1940 - 1945
						Eerste Wereldoorlog	1914 - 1918
					nieuwste/ moderne tijd		19e E - 20e E
					nieuwe tijd		16e E - 18e E
				middeleeuwen	late middeleeuwen		13e E - 15e E
					volle middeleeuwen		10e E - 12e E
					vroege me.	Karolingische periode	2e helft 8e E - 9e E
						Merovingische periode	6e E - 1e helft 8e E
						Frankische periode	5e E - 6e E
				Romeinse tijd	laat- Romeinse tijd		284-402
					midden- Rominse tijd		69-284
					vroeg- Romeinse tijd		57 v.C. - 69
			METAALTIJDEN	ijzertijd	late ijzertijd		475/450 - 57 v.C.
					vroege ijzertijd		800 - 475/450 v.C.
				bronstijd	late bronstijd		1050 - 800 v.C.
					midden- bronstijd		1800/1750 - 1050 v.C.
					vroege bronstijd		2100/2000 - 1800/1750 v.C.
		SUBBOREAAL	STEENTIJDEN	neolithicum	laat- neolithicum		2850 - 2100/2000 v.C.
		ATLANTICUM			midden- neolithicum		4200 - 2850 v.C.
					vroeg- neolithicum		5300 - 4200 v.C.
		BOREAAL		mesolithicum	laat- mesolithicum		7800 - 5300 v.C.
					midden- mesolithicum		8500 - 7800 v.C.
		PREBOREAAL			vroeg- mesolithicum		9500 - 8500 v.C.
LAAT-PLEISTOCEEN	WEICHSELIEN	LAAT GLACIAAL		paleolithicum	laat- paleolithicum		35 000 - 9500 v.C.
			LATE DRYAS				
			ALLERØD				
			VROEGE DRYAS				
			BØLLING				
		PLENIGLACIAAL					
			DENEKAMP				
			HENGELO				
			MOERSHOOFD				
		VROEG GLACIAAL	ODDERADE		midden-paleolithicum		300 000 - 35 000 v.C.
			BRØRUP				
			AMERSFOORT				
	EEMIAAN						
	SAALIAAN						

Figuur 10. Chronologisch kader met de geologische en archeologische perioden.

2 Verslag van resultaten: bureauonderzoek 2021E198

2.1 Beschrijvend gedeelte

2.1.1 Administratieve gegevens

Onderstaande gegevens zijn aanvullend op de administratieve gegevens zoals in het inleidend deel weergegeven en zijn specifiek van toepassing op de bureaustudie.

- *Projectcode agentschap Onroerend Erfgoed: 2021E198*
- *Betrokken actoren:* Erkend archeoloog, veldwerkleider
- *Wetenschappelijke begeleiding:* n.v.t.

2.1.2 Archeologische voorkennis

Kennis omtrent eventueel eerder archeologisch uitgevoerd onderzoek wordt besproken in paragraaf 2.2.2.

Informatie omtrent gekende verstoorde zones wordt besproken in paragraaf 2.2.4.

2.1.3 Onderzoeksopdracht

2.1.3.1 Doelstelling

Het bureauonderzoek vormt de eerste stap van archeologisch vooronderzoek. Het vooronderzoek heeft als opdracht het inventariseren, waarderen en veiligstellen van eventueel aanwezig waardevol archeologisch erfgoed binnen een projectgebied. Tijdens het bureauonderzoek wordt getracht deze doelstelling te realiseren door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen.

Uit de bureaustudie dient de nood tot verder onderzoek of behoud *in situ* te worden ingeschat. Indien de resultaten voldoende informatie opleveren, of er geen vervolgtraject kan worden uitgevoerd voorafgaand het bekomen van de vergunning, zal een programma van maatregelen worden uitgeschreven met aanbevelingen.

2.1.3.2 Wetenschappelijke vraagstelling

In het kader van dit onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd. Ze zijn onderverdeeld in drie categorieën die elk een onderdeel van de doelstelling weerspiegelen: Ondergrond en landschapsgeschiedenis, archeologische resten en impact van de geplande bodemingrepen.

<u>Ondergrond en landschapsgeschiedenis:</u>

I. Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
    a. Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
    b. Welke geomorfologische processen zijn bekend?-

II. Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?

Archeologische resten:

III. Zijn er reeds gekende archeologische gegevens binnen en in de omgeving van het plangebied?
    a. Wat is de aard en ouderdom van gekende archeologische resten?
    b. Wat is de conserveringsgraad en gaafheid van gekende archeologische resten?

IV. Hoe kunnen ongekende archeologische resten zich manifesteren (sporen, vondstenconcentraties) en op welke diepte kunnen deze worden aangetroffen?
    a. Wat is de gespecificeerde verwachting (alsmede de verwachte conservering en gaafheid) ten aanzien van nog ongekende archeologische waarden in het gebied?
    b. Wat was het historisch landgebruik van het plangebied en wat is het landgebruik? Wat is de invloed daarvan op de (verwachte) archeologie en (bodem)gaafheid?

Impact van geplande bodemingrepen:

V. Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?

VI. Op welke manier kan bij de planvorming met archeologische resten worden omgegaan?

2.1.3.3 Randvoorwaarden

Het onderzoek is uitgevoerd door een erkend archeoloog volgens de normen van de Code van Goede Praktijk versie 4.0.

Het terrein is momenteel nog bebouw. Terreinwerkzaamheden zijn in deze fase van het project met andere woorden nog niet mogelijk.

2.1.4 Beschrijving van de strategie & werkwijze van het bureauonderzoek

Op basis van verschillende bronnen wordt inzicht verkregen in de genese van het landschap, de bodemopbouw en het gebruik van het projectgebied en zijn omgeving in de loop van de tijd. Met behulp van deze gegevens wordt de archeologisch verwachting opgesteld.

Het gebied bevindt zich in een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing waardoor bij de bureaustudie er extra aandacht gaat naar archiefonderzoek en eventueel eerder uitgevoerd onderzoek naar de historische bebouwing.

Het bureauonderzoek kent de volgende onderdelen:

- *Aardkundige gegevens*
- *Archeologische gegevens*
- *Historische gegevens*
- *Bepalen van de archeologische verwachting*
- *Synthese en beantwoorden van de onderzoeksvragen*

Hiervoor is bij dit onderzoek gebruik gemaakt van verschillende bronnen:

Voor de technische aspecten en de gegevens omtrent de werkzaamheden zijn de plannen en gegevens gehanteerd zoals ze zijn verkregen en toegelicht werden door de initiatiefnemer.

De aardkundige gegevens (geologie, topografie, landschap en bodemkunde) werden bestudeerd aan de hand van kaarten. Het betreft meer in het bijzonder de topografische kaart, Tertiair- en Quartairgeologische kaarten, de bodemkaart, de potentiële bodemerosiekaart en het digitale terreinmodel Vlaanderen. De bodemkundige gegevens werden aangevuld met de informatie van reeds uitgezette boringen die beschikbaar gesteld wordt via de website Databank Ondergrond Vlaanderen.[3] Het chronologisch kader wordt weergegeven in figuur 10.

Voor het archeologische kader is de Centrale Archeologische Inventaris (CAI)[4] een belangrijke bron. Ook de 'gebeurtenissenkaart' is geraadpleegd. Er is daarnaast bijkomende informatie gevonden over recenter archeologisch onderzoek in de nabijheid van het plangebied dat nog niet in de CAI is opgenomen. Het archeologisch kader in relatie tot de geologische periodes wordt weergegeven in figuur 10.

Voor het onderzoek naar de algemene geschiedenis van Kortrijk is gebruik gemaakt van uitgegeven en onuitgegeven bronnen. Deze zijn terug te vinden in de literatuurlijst. Daarnaast is ook beroep gedaan op de Inventaris Onroerend Erfgoed.[5]

De historiek van het plangebied is meer in detail onderzocht op basis van historische kaarten en luchtfoto's, geconsulteerd via zowel Geopunt als Cartesius.[6] Cartesius is een online databank die kaartmateriaal en luchtfoto's van het NGI (Nationaal Geografisch Instituut), de KBR (Koninklijke Bibliotheek van België) en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika bundelt. Ook voor het historisch onderzoek vormt de CAI een bron voor informatie inzake harde historische data.

Voor een groot aandeel van het kaartmateriaal is de website Geopunt[7] geraadpleegd. Geopunt is een centrale website die vrijwel alle bestaande geografische overheidsinformatie ontsluit.

Het kaartmateriaal is aangemaakt in het programma QGis, een geografisch informatiesysteem. Hierbij werd het projectgebied telkens geprojecteerd of aangeduid op de onderliggende kaarten.

De studie van de hierboven vermelde bronnen heeft geen aanleiding tot een verder archiefonderzoek.

Er werd geen beroep gedaan op een regiospecialist.

2.2 Resultaten

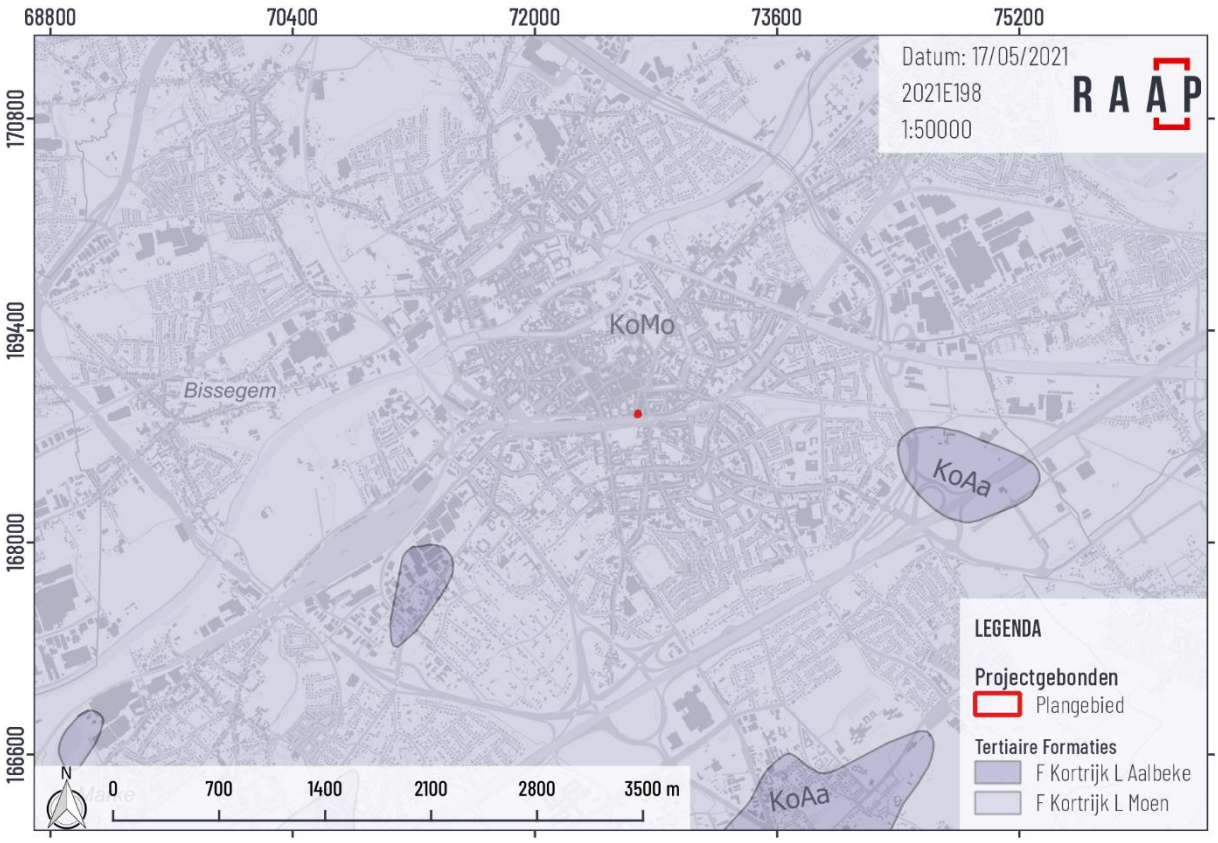
2.2.1 Aardkundige gegevens

Onderstaande geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien gekoppeld worden aan specifieke landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

[3] DOV, 2018a
[4] ONROEREND ERFGOED, 2018a
[5] ONROEREND ERFGOED, 2018b
[6] NGI, 2018
[7] GEOPUNT, 2021

2.2.1.1 Paleogene/Neogene afzettingen

Het paleogeen en het neogeen zijn de periodes die voorheen samen het tertiair werden genoemd. Ze beslaan een tijdsspanne van 66 tot 2,58 miljoen jaar geleden. In Vlaanderen zijn deze sedimenten op grote schaal afgedekt door jongere sedimenten. Ter hoogte van het plangebied liggen zij ca. 10 meter onder het huidige maaiveld.[8] Ter hoogte van enkele boorlocaties ten noordoosten van het plangebied zou dit zelfs oplopen tot 20 m onder het maaiveld.[9] Hierdoor zijn deze sedimenten niet erg relevant voor dit archeologische onderzoek. Voor de volledigheid wordt hier echter wel de aard van de sedimenten vermeld. Het betreft afzettingen behorend tot het zogenaamde Lid van Moen (Formatie van Kortrijk). Het zijn heterogene zandige tot siltige afzettingen met *Nummulites planulatus* en homogene kleilagen.

Figuur 11. Tertiair geologische kaart. Het plangebied is rood omlijnd. (bron: DOV, 2002; AGIV, 2021a).

2.2.1.2 Quartaire afzettingen

Het neogeen wordt gevolgd door de jongste periode in de aardgeschiedenis: het quartair. Deze periode ving 2.58 miljoen jaar geleden aan en is onderverdeeld in twee tijdsnedes (etages): het pleistoceen en het holoceen.

Het pleistoceen (2.58Ma- 11.7ka) wordt gekenmerkt door grote schommelingen in het klimaat. De (vaak relatief lange) tijden waarin een koud klimaat bestond worden ijstijden (glacialen) genoemd. Tijden waarin het klimaat meer op dat van nu leek worden aangeduid met de term tussenijstijden

[8] DECKERS *ET AL.*, 2018
[9] DOV-boringen kb29d83w-B35 en B49

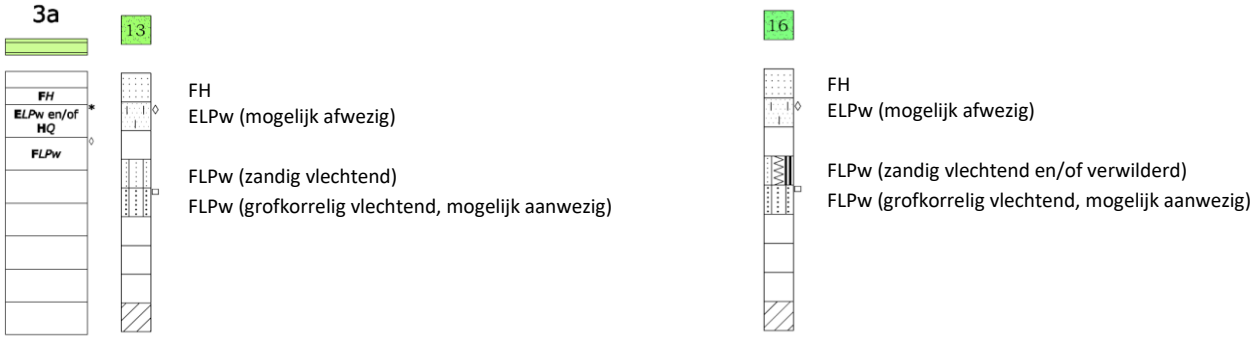
(interglacialen) aangeduid. Deze grote klimaatschommelingen hadden grote gevolgen en de resultaten daarvan zijn vandaag de dag nog op veel plekken in het landschap te herkennen.

De jongste tijdsnede is (vooralsnog) het holoceen (11.7ka – heden). Dit tijdvak is gekenmerkt door een redelijk warm klimaat en is daarom ook geclassificeerd als een interglaciaal. Met name in het laatste deel van dit tijdvak is de invloed van de mens op de aarde sterk toegenomen, wat voor de geologie grote gevolgen heeft.[10]

De sedimenten van quartaire ouderdom worden op grote schaal aan het oppervlak aangetroffen en zijn weergegeven op de Quartairgeologische kaart volgens het principe van profieltypekartering. Daarbij worden lithologie, genese en (chrono-) stratigrafie aangehouden als de belangrijkste kenmerken waar gronden op worden ingedeeld. De dikte van de quartaire afzettingen varieert sterk in Vlaanderen, van minder dan een meter tot circa 30 meter.[11] In het plangebied ligt dit wellicht tussen 10 en 20 m onder huidig maaiveld.[12]

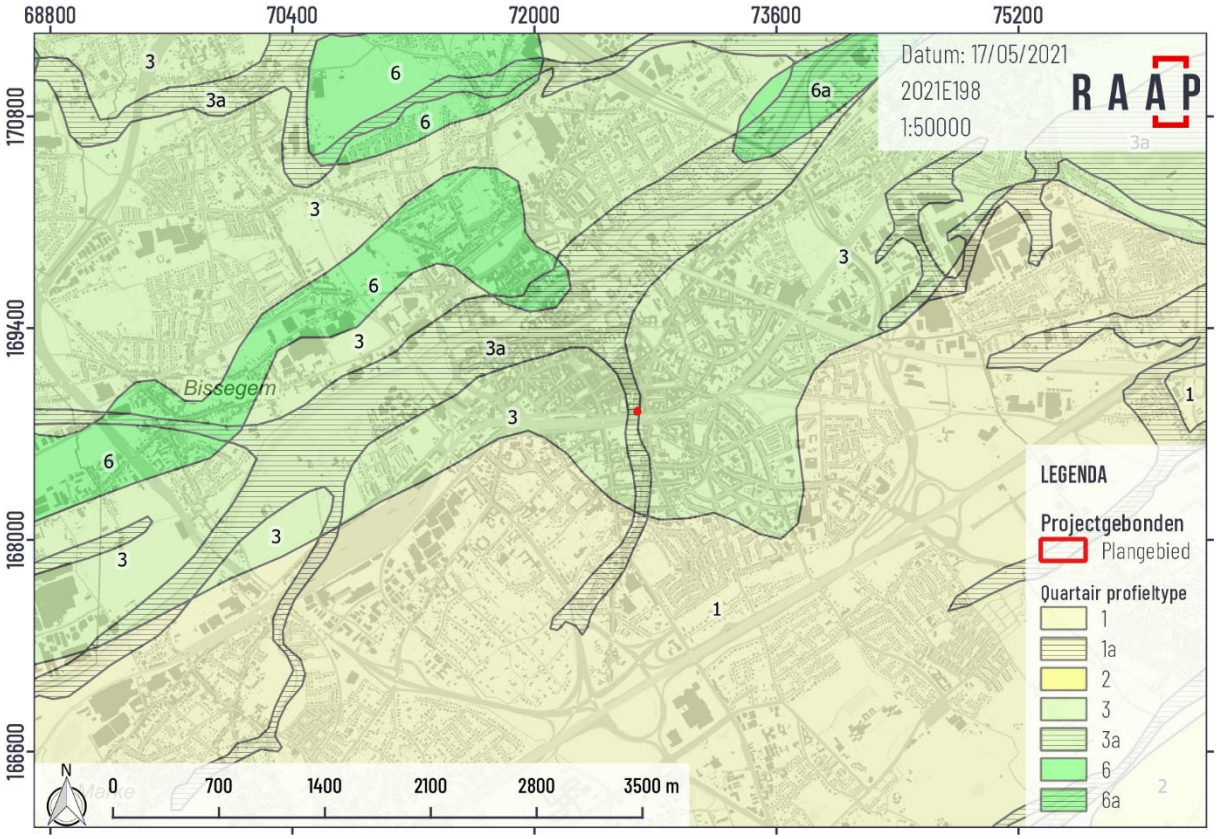
Het profieltype dat in het plangebied voorkomt volgens de Quartairgeologische kaart (1:200.000) is 3a. Dit betekent dat de ondergrond er gekenmerkt wordt door fluviatiele afzettingen uit het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (FH). Onder deze afzettingen kunnen mogelijk ook eolische afzettingen uit het weichseliaan en/of vroeg-Holoceen (EPLw), hellingafzettingen (HQ) of zelfs fluviatiele afzettingen uit het weichseliaan (FLPw) aanwezig zijn. Dit profieltype geeft de aanwezigheid van een beekdal aan.

De Quartairgeologische kaart (1:50.000) geeft een gelijkaardig profieltype weer. De textuur van de Holocene fluviatiele afzettingen (FH) varieert van zand tot klei, hierbij is mogelijk veen ontwikkeld. De zandige tot zandlemige eolische afzettingen (ELPw) zijn hier mogelijk afwezig. Bij de oudere fluviatiele afzettingen (FLPw) wordt een onderscheid gemaakt tussen zandige[13] en grofkorrelige[14] vlechtende rivierafzettingen. Het plangebied bevindt zich ter hoogte van een grenslijn tussen twee profieltypes, nl. 13 en 16. Deze profieltypes verschillen *in se* weinig van elkaar. In plaats van zandige vlechtende rivierafzettingen kan bij profieltype 16 sprake zijn van een complex van lemige tot zandlemige lagen afgezet door een verwilderd riviersysteem, mogelijk in combinatie met hellingafzettingen.

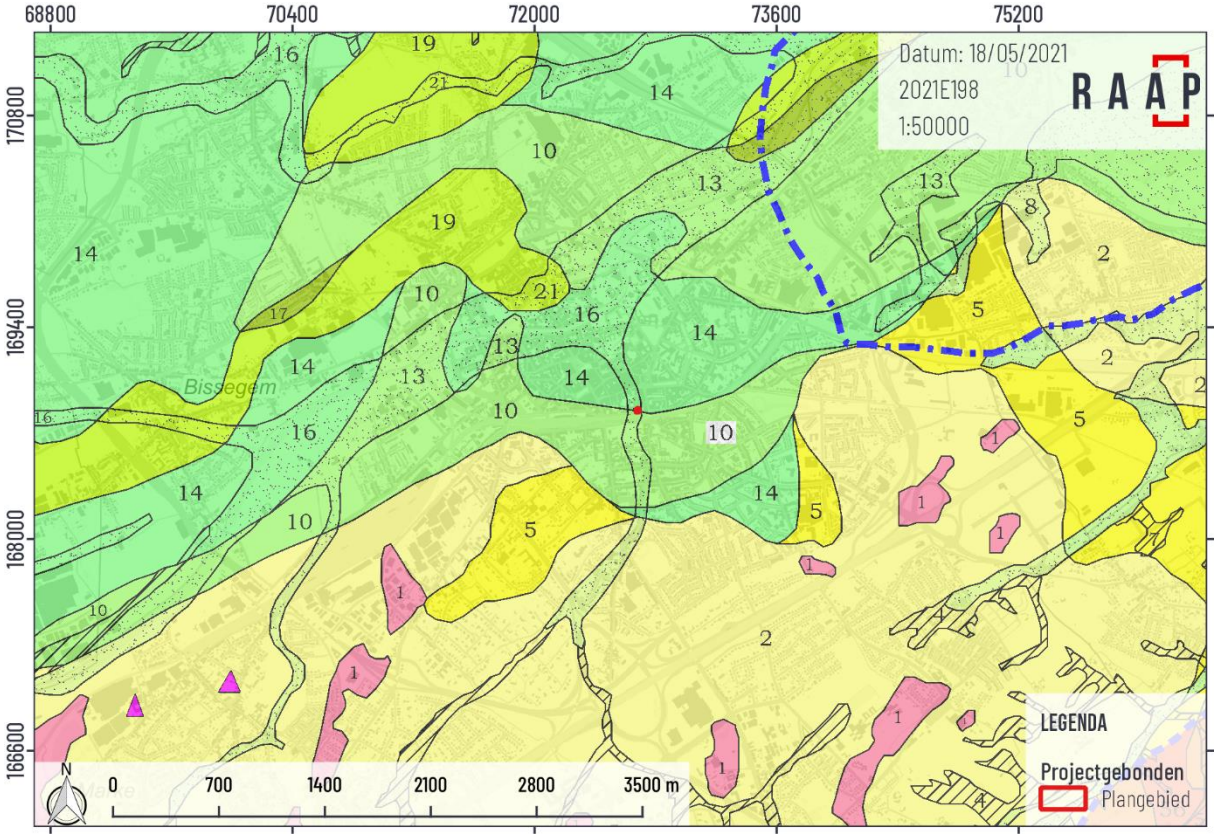

Figuur 12. Schema's van de gekarteerde profieltypes.

[10] http://www.stratigraphy.org/index.php/ics-chart-timescale ICS, 2017
[11] https://www.dov.vlaanderen.be/page/quartairgeologische-kaart-150000 DOV, 2019b
[12] DECKERS *ET AL.*, 2018
[13] Zeer fijn tot medium zand, soms met lemige intercalaties die venig kunnen zijn
[14] Meerdere *fining-up cycli*, bestaande uit grindhoudend tot grindrijk zand aan de basis, halffijn zand tot klei aan de top

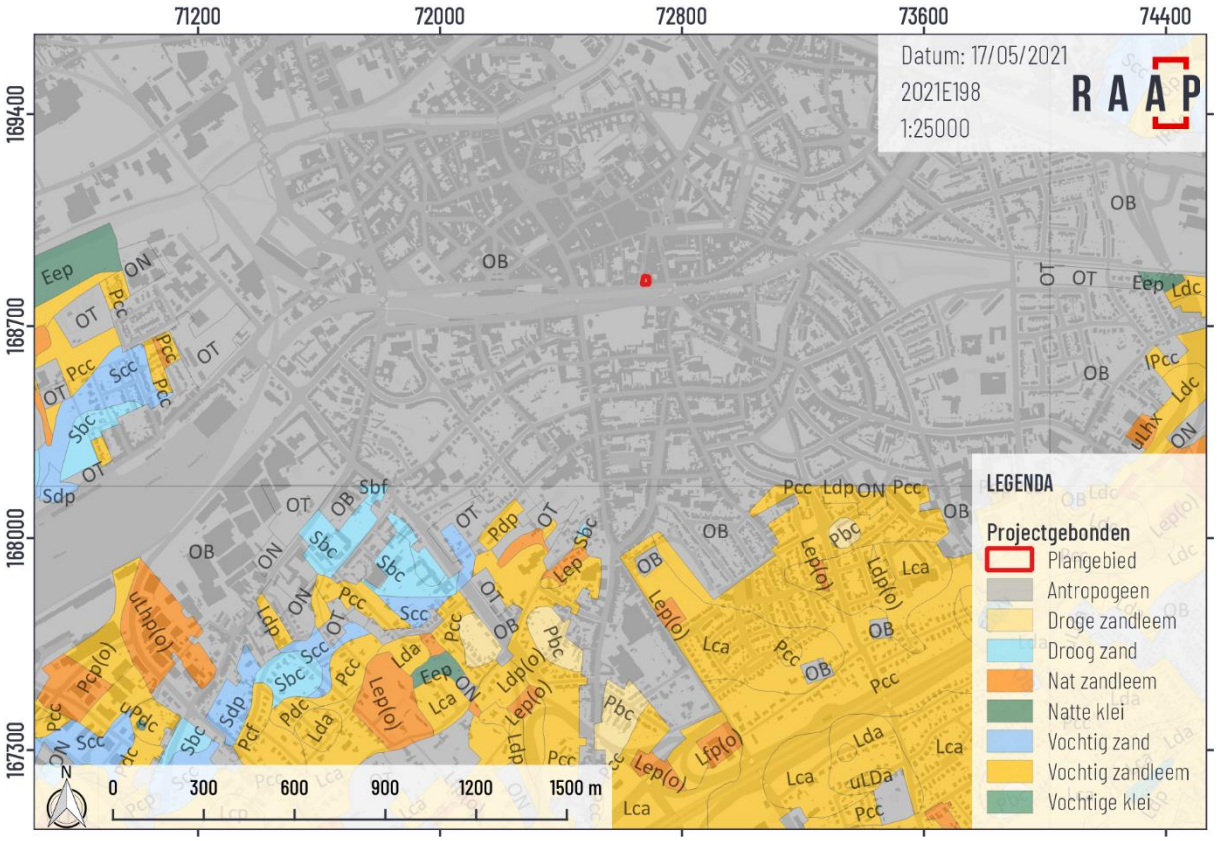

Figuur 13. Quartairgeologische kaart met aanduiding van het plangebied geprojecteerd op de GRB (bron: DOV, 2019a; AGIV, 2021a).

Figuur 14. Quartairgeologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het plangebied (bron: DOV, 2019a; AGIV, 2021a).

2.2.1.3 Bodemkundige gegevens

Op de bodemkundige kaart staat het plangebied gekarteerd als bebouwde zone (OB). De ondergrond is er dus overwegend antropogeen. De gronden ten zuiden van Kortrijk bestaan overwegend uit vochtig zandleem. Ter hoogte van de beekvalleien ten zuiden van Kortrijk komen bodemtypes als Pcp, Lcp, Ldp, Lep en Eep voor. Het zijn vochtige tot natte gronden zonder profielontwikkeling. Behalve zandleem komen dus ook lichte zandleem of klei voor in deze beekvalleien.

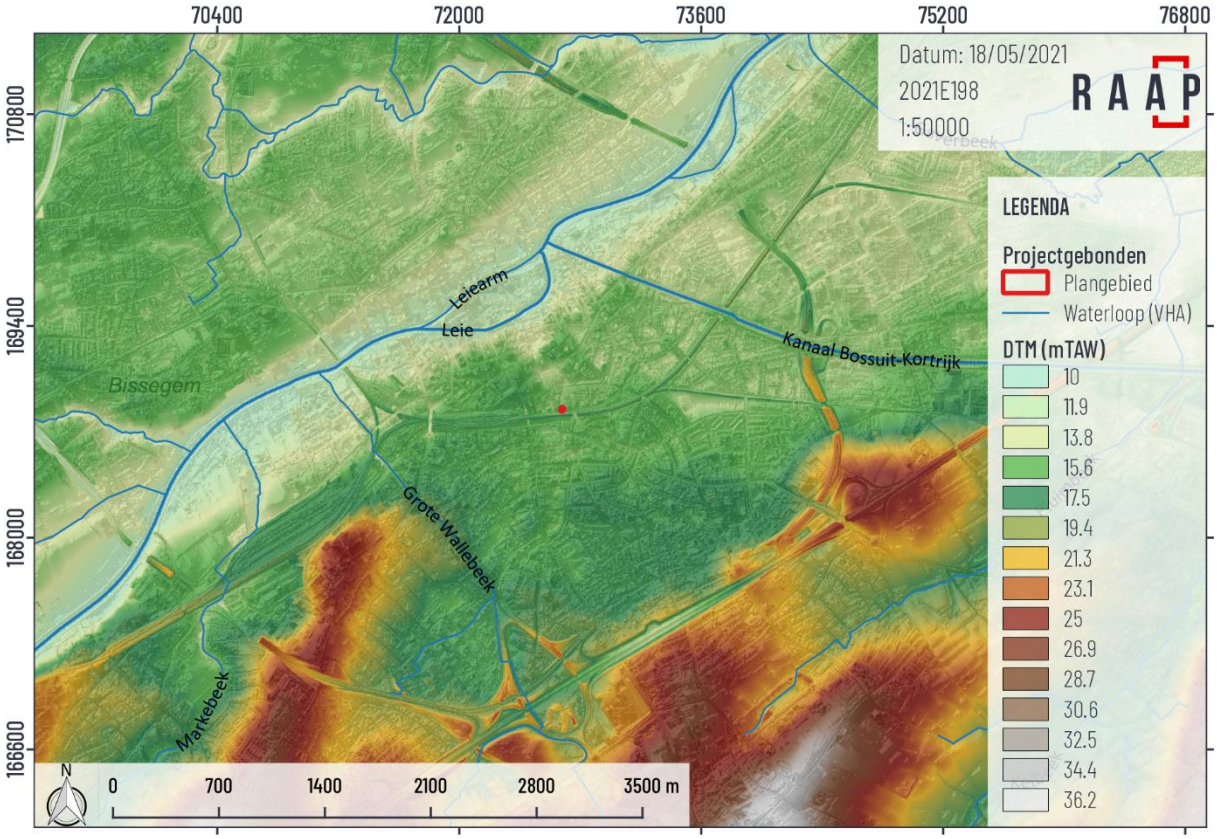

Figuur 15. Bodemkaart met projectie van het plangebied op de GRB (bron: DOV, 2018; AGIV, 2021a).

2.2.1.4 Geomorfologische kaart

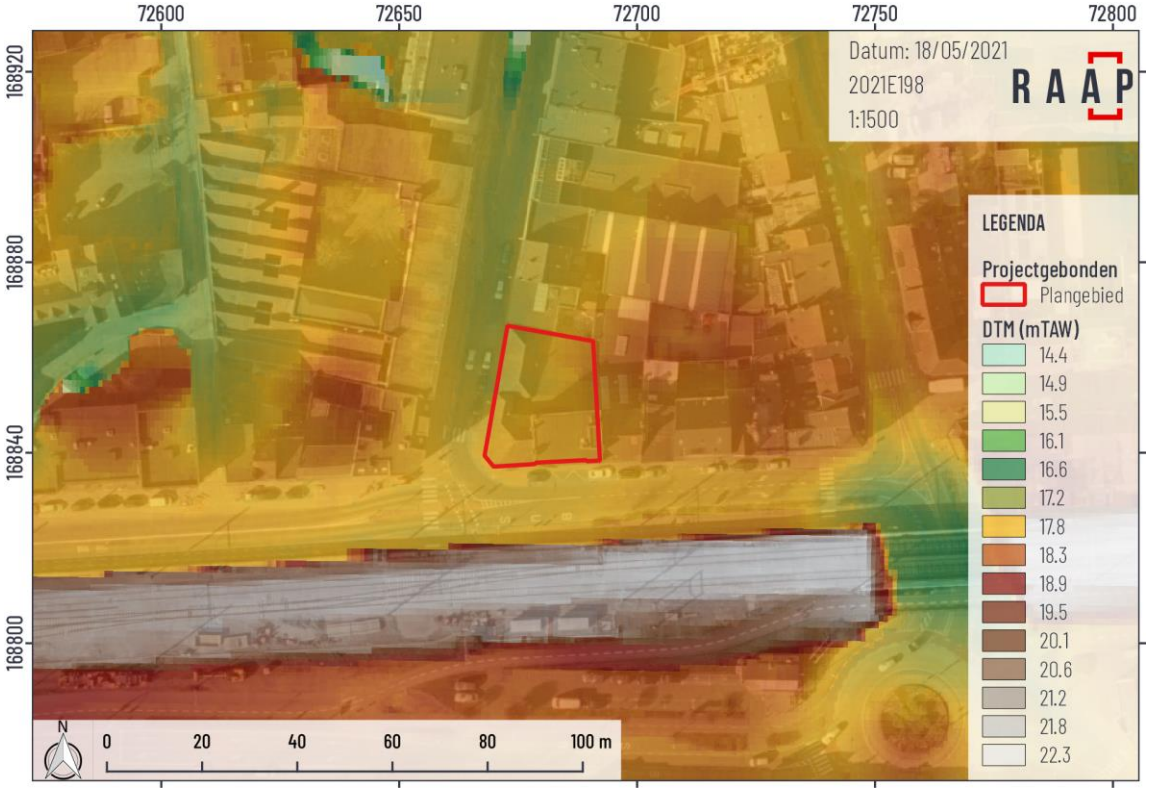
Een geomorfologische kaart is voor dit gebied niet beschikbaar, en wordt hier bijgevolg niet besproken.

2.2.1.5 Topografie

Kortrijk behoort tot zandlemig Vlaanderen en wordt van zuidwest naar noordoost doorsneden door de vallei van de Leie. Het plangebied bevindt zich op de zuidelijke flank van deze vallei. Verder zuidwaarts strekken zich de heuvels van het interfluvium tussen Leie en Schelde uit. Het landschap stijgt van ongeveer 12,5 m +TAW ter hoogte van de huidige Leie tot wel 70 m +TAW in het interfluvium. Het plangebied zelf bevindt zich tussen twee uitlopers van deze zuidelijke heuvels en ligt op ongeveer 17,8 m +TAW. De topografie van het terrein en zijn nabije omgeving is sterk beïnvloed door antropogene ingrepen zoals weginfrastructuur, bebouwing en spoorwegen.

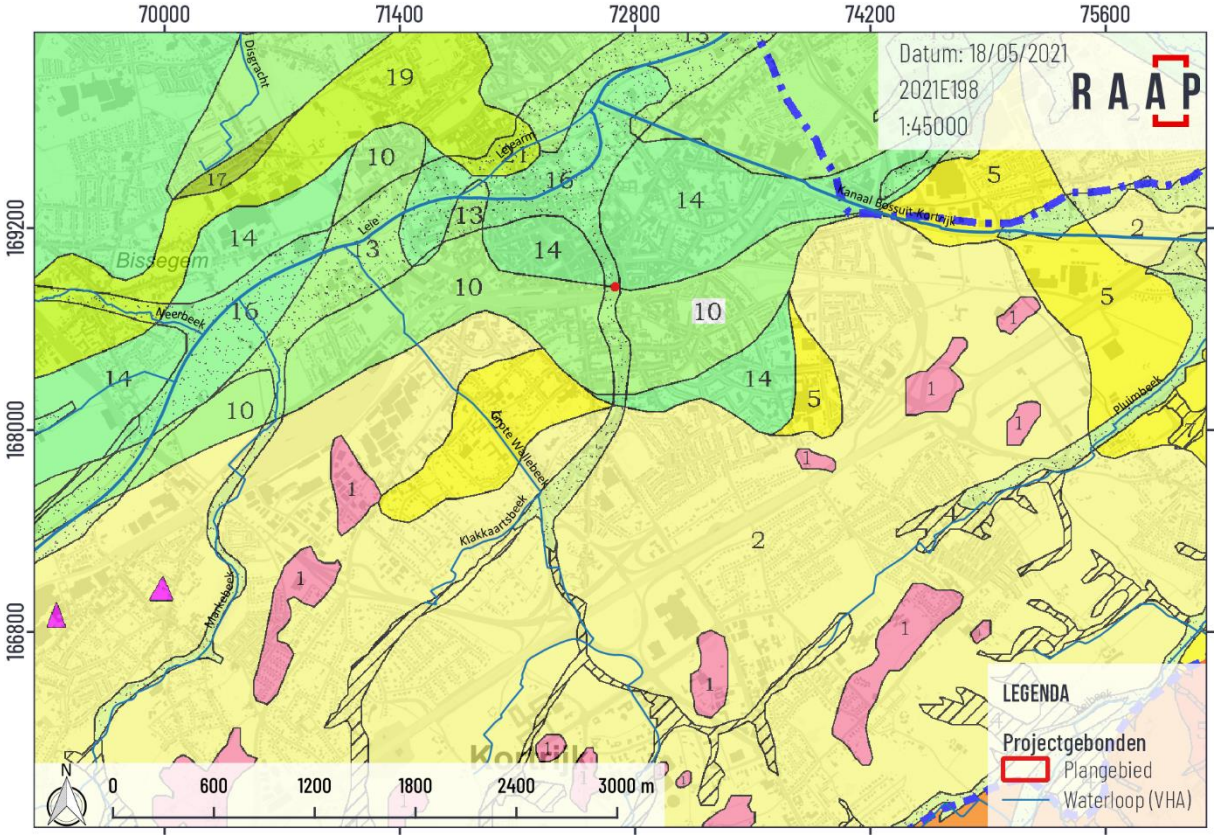

Figuur 16. Digitaal Terreinmodel Vlaanderen met aanduiding van het plangebied (rood) en de waterlopen (bron: AGIV, 2015a; VMM, 2021).

Figuur 17. Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (detail) geprojecteerd op een recente orthofoto (2017) met projectie van het plangebied en aanduiding van de hoogteprofielen (bron: AGIV, 2015a; VMM, 2021).

2.2.1.6 Hydrografie

Zoals reeds aangegeven bevindt het plangebied zich ten zuiden van de Leie. Vanuit de hoger gelegen heuvels van het interfluvium stromen enkele beken afwaarts richting de Leie. Uit de Quartairgeologische gegevens en het Digitaal Terreinmodel kan een oude waterstroom ter hoogte van het plangebied vermoed worden (zie ook cartografische bronnen onder 2.2.3). Deze is in het huidige stadsbeeld echter niet meer te zien. Vermoedelijk zijn de Klakkaartsbeek en de Grote Walbeek ten zuidwesten er nog een restant van.

Figuur 18. Waterlopen en het plangebied aangeduid op de quartairgeologische kaart (1:50.000). Bron: DOV, 2019a; AGIV, 2021a; VMM, 2021.

2.2.2 Archeologische gegevens

De archeologische gegevens zijn in eerste instantie verzameld via de CAI. In onderstaande lijst (tabel 2) worden de CAI-items opgesomd, gelegen in een straal van 500 m. De historisch relevante data worden in een volgend hoofdstuk besproken.

CAI ID	Locatie	Onderzoeksmethode	Beschrijving	Archeologische periode(s)
Binnen de historische stadskern				
155207	Schouwburgplein	Opgraving	Bewoningsstructuren	Late ME, Nieuwe Tijd
156094	De Thienen	Toevalsvondst	Restanten aardewerkfabriek en kazerne	Nieuwste Tijd
156375	Doorniksestraat	Werfcontrole	Kuil en brandlaag	Late ME
156485	Plein-Voorstraat	Opgraving	Aardewerk	Nieuwe Tijd
156727	Meuleputmolen	Historisch	Molen	Nieuwe Tijd
156730	Sint-Jansmolen	Historisch	Molen	Late ME
156732	Heilige-Geestmolen	Historisch	Molen	Nieuwe Tijd
156733	Hazelaremolen	Historisch	Molen	Late ME
158512	Latijnse Kapittelschool	Historisch, werfcontrole	Schoolgebouw Aardewerk	Late ME Nieuwe Tijd
158513	Lange Brugstraat 29-31	Toevalsvondst	Muurtegel	18de eeuw
163346	Sint-Annazaal	Opgraving	Bewoningsstructuren	Late ME
165007	Houtmarkt	Proefputten	Bewoningsstructuren	Nieuwste Tijd
208679	Houtmarkt I	Proefputten	Kuilen en paalsporen	Late ME, Nieuwe Tijd
211471	Begijnhof	Opgraving	Bewoningsstructuren	Late ME, Nieuwe Tijd
212853	Begijnhof	Opgraving	Bewoningsstructuren	ME, Nieuwe Tijd
221290	Grote Markt	Werfcontrole	Kelders	Nieuwe Tijd
222292	Oostgracht	Veldprospectie	Vondsten	Romeins, vroege, volle en late ME, Nieuwe Tijd
224466	Sint-Jans	Proefputten	Kuilen Bakstenen structuren Gracht	Romeins, late ME, Nieuwe Tijd
226497	Sint-Maartenskerkstraat 3	Bouwhistorisch	Kelder	Volle, late ME
226892	Vikingkamp	Historisch	Kampplaats	Vroege ME
227169	Langemeerstraat	Proefputten	Kuilen Grachten Kuilen	Romeins Late Me Nieuwe Tijd
70281	Voorstraat	Historisch	Sint-Niklaaskapel	Late ME
70830	Doorniksestraat III	Toevalsvondst	Gewelfde kelder	Late ME
70977	Langemeersstraat 4	Opgraving	Grafveld	Vroeg-Romeins
75088	Begijnhof	Opgraving	Bewoningsstructuren, kapel, verdedigingsstructuren, grote hoeveelheid vondsten	Laat-Romeins, volle en late ME
75092	Jozef Vandaleplein I	Opgraving	Aardewerk en bouwmateriaal Sint-Maartenskerk en grafveld	Laat-Romeins Volle en late ME
76435	Plein 32	Opgraving	Aardewerk	Laat-Romeins
76900	Sionklooster (Sint-Janspoort zone I)	Opgraving	Kloostersite	Late ME, Nieuwe Tijd

76901	Sint-Janspoort zone II	Opgraving	Aardewerk Verdedigingsstructuren en artisanaal afval	Romeins Late ME
76902	Koeiekop (Sint-Janspoort zone III)	Opgraving	Massief muurrest en leerlooiersite	Late ME, Nieuwe Tijd
76941	Groeningeabdij III (Begijnhofpark)	Opgraving	Aardewerk en bouwmateriaal Abdijsite	Laat-Romeins Nieuwe Tijd
979907	Langemeersstraat	Proefsleuven	Greppels, kuilen, ophoging	Late ME, Nieuwe Tijd
Stadsversterking				
155427	Franse voorburcht + Artillerietoren	Opgraving	Versterking	Vroege, volle en late ME
226898	Citadel	Historisch	Versterking	Nieuwe Tijd
226902	16de-17de eeuwse vestingwerken	Historisch	Versterking	Nieuwe Tijd
226910	Middeleeuwse stadsomwalling	Historisch	Versterking	Late ME
75090	Minister Tacklaan I	Werfcontrole	Vestinggracht	Late ME, Nieuwe Tijd
Buiten de historische stadskern				
226921	Militair kampement 1744	Historisch	Kampplaats	18de eeuw
74940	Burgemeester Pyckestraat 2	Cartografie	Site met walgracht	Late ME

Tabel 2. CAI items in een straal van 500 m rond het plangebied.

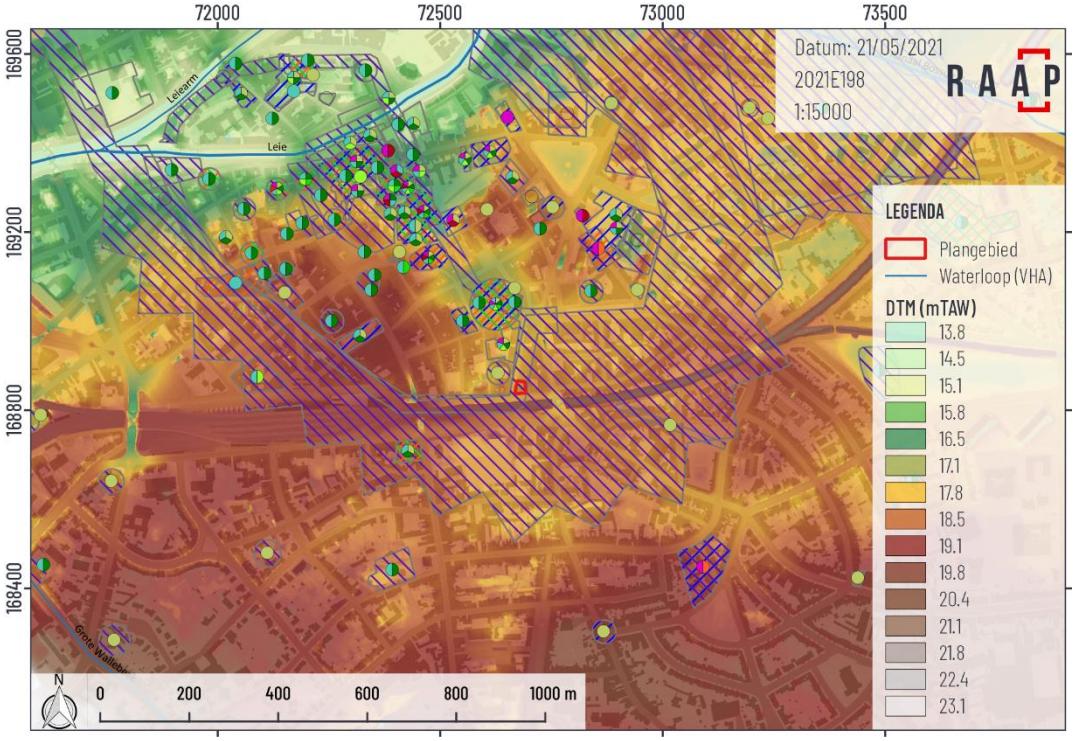
Algemeen kan gesteld worden dat er geen archeologische gegevens uit de nabije omgeving voorhanden zijn voor de prehistorische periode. Dit is te wijten aan de aanwezigheid van de dense (historische) bebouwing. Dergelijke bebouwing is vaak nefast voor de bewaring van kwetsbare vindplaatsen zoals artefactensites uit de steentijd. Uit de ruimere omgeving zijn wel enkele vondsten uit de **periode van jager-verzamelaars** gekend (nl. aan de 'Gavermeerschen' te Harelbeke, op de Pottelberg, in de wijk 't Hoge en aan de Schaapsdreef).[15] Uit het midden-**neolithicum** werden diverse artefacten gevonden op vruchtbare akkergronden langs de Leieoevers en de omliggende beken zoals de Klakkaartsbeek. Gepolijste bijlen uit het laat-neolithicum werden gesignaleerd op de Pottelberg en in de Antoon Herbertstraat.[16]

Voor de **metaaltijden** blijkt eveneens een hiaat in de archeologische data uit de nabije omgeving van het plangebied. Een beperkt aantal vondsten uit de bronstijd is gekend ten noorden van de Leie (nl. bij de Sint-Elooisdreef en de Molenstraat). Bewoningssporen uit de ijzertijd lijken zich voornamelijk te bevinden op de hoger gelegen heuvels ten zuiden van Kortrijk.[17]

De aanwezigheid van een grafveldsite uit de vroeg tot midden-**Romeinse periode**[18] (CAI ID 70977) kan gelinkt worden aan de oudste fase van een *vicus*. Deze *vicus* wordt opgericht aan de plaats waar de Leie een bocht maakt en waar de rivier kan overgestoken worden. Bovendien kruisen er enkele belangrijke heirbanen. Eén daarvan verloopt iets ten westen van het plangebied (Doorniksestraat). Er wordt aangenomen dat deze weg Bavay over Doornik en Kortrijk verbindt met Oudenburg. Vanaf 250 na Christus wordt de *vicus* onder druk van de invallende Germanen gedeeltelijk verlaten.[19] De laat-

[15] Onroerend Erfgoed, 2018b; ID 14445
[16] Despriet, 1990; Onroerend Erfgoed, 2018b; ID 14445
[17] Onroerend Erfgoed, 2018b; ID 14445
[18] Despriet, 1990
[19] Onroerend Erfgoed, 2018b; ID 14445

Romeinse vondsten uit de stad kunnen gelinkt worden aan de kleiner geworden nederzetting. De spreiding van deze vondsten is slechts een indicator voor de omvang van de nederzetting. Het ging immers om losse vondsten en beperkte terreinwaarnemingen. Voor het plangebied geldt de waarneming op een 50-tal ten noorden gelegen terrein als de dichtstbijzijnde indicator voor Romeinse aanwezigheid. Daar werden enkele Romeinse kuilen aangesneden tijdens een archeologisch vooronderzoek (CAI ID 224466). Een recente en bijzondere ontdekking betreft de restanten van een Romeinse havenstructuur langs de IJzerkaai.[20] Dit onderstreept wellicht het belang van Kortrijk als Romeinse *vicus*.

Figuur 19. Projectie van het plangebied, de waterlopen en CAI-items op het digitaal terreinmodel Vlaanderen en de GRB-kaart (bron: AGIV, 2015a; Onroerend Erfgoed, 2018a; AGIV, 2021a).

De archeologische data leveren (voorlopig) weinig aanwijzingen op over de evolutie van de nederzetting tijdens de vroege **middeleeuwen**. De vastgestelde volmiddeleeuwse bouwfase tijdens opgravingen aan de Sint-Maartenskerk wijst dan wel weer op de aanwezigheid van een bloeiende bewoningskern. Ook het volmiddeleeuws vaatwerk aangetroffen op de nabijgelegen Begijnhofsite bevestigt dit. Pas vanaf de late middeleeuwen worden de gekende archeologische bewoningsresten talrijker. Deze bestaan voornamelijk uit muurresten, vloerniveaus, keldervolumes en talrijke vondsten verspreid aangetroffen binnen de historische begrenzing van de stad. Archeologische waarnemingen van de laatmiddeleeuwse stadsversterking in de nabije omgeving van het plangebied zijn beperkt. Enkel de resten van de Doornikpoort werden op foto vastgelegd door J. Viérin in 1951. Op andere locaties werd de versterking recent nog onderzocht: o.a. de Predikherentoren in 2006-2007 en de Trompetterstoren in 2019-2020.[21] Tenslotte werden op een tweetal locaties aanwijzingen voor artisanale activiteiten vastgesteld, o.a. een leerlooiersite (CAI ID76902). De archeologische gegevens

[20] Mondelinge communicatie met archeoloog M. Galloo (Monument Vandekerckhove nv).
[21] Despriet, 2020

voor de Nieuwe Tijd zijn gelijkaardig aan deze voor de laatmiddeleeuwse stad, nl. hoofdzakelijk bewoningsstructuren en de materiële neerslag ervan.

2.2.3 Historische gegevens

2.2.3.1 Romeinse vicus

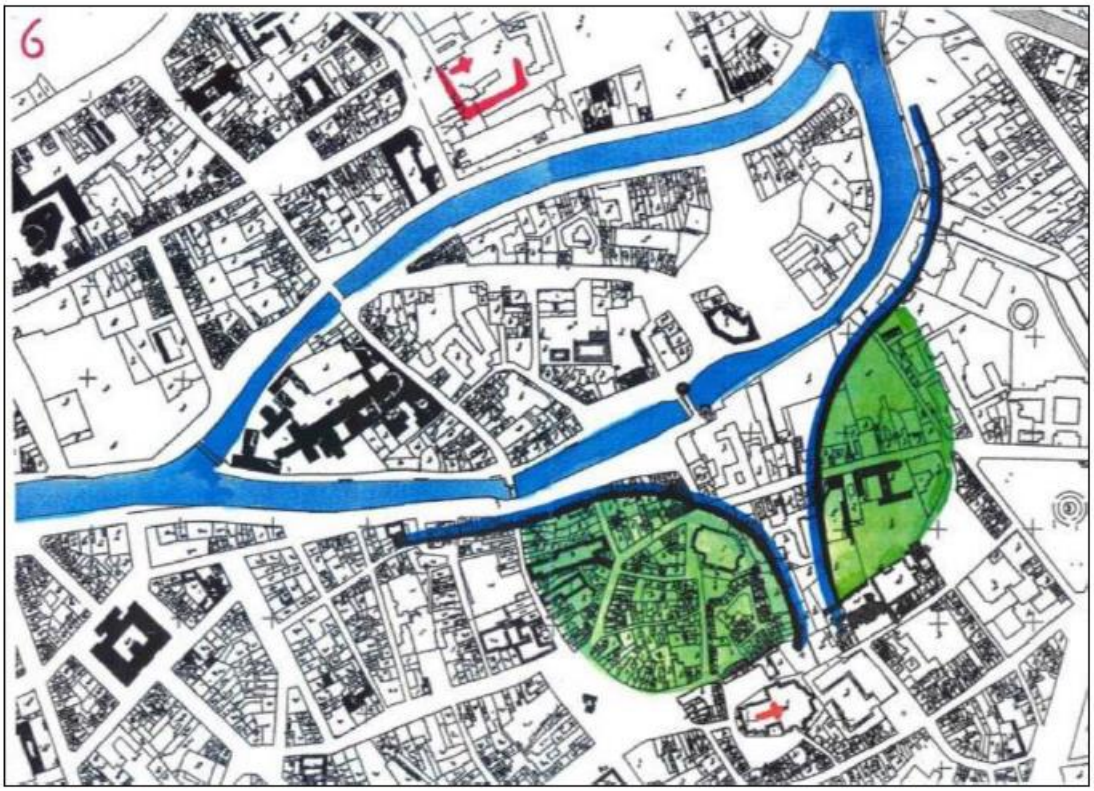
Zoals reeds aangegeven gaat de oorsprong van Kortrijk terug tot de Romeinse periode. Archeologische vondsten toonden aan dat reeds tijdens de vroeg-Romeinse periode een *vicus* werd opgericht aan een bocht in de Leie. De aanwezigheid van een Romeinse nederzetting wordt in de 4de/5de eeuw ook bevestigd in de geschreven bronnen. In de *Notitia Dignitatum* wordt een infanterie-eenheid vernoemd: de *Milites Cortoriacenses*. Dit betekent letterlijk de 'te *Cortoriacum* [Kortrijk] gelegerde troepen'.[22]

2.2.3.2 Vroeg-middeleeuwse municipium

Vermoedelijk ontwikkelde Romeins Kortrijk zich tot een vroegmiddeleeuwse bewoningskern. Onder de Merovingische vorsten zou het fungeren als een *municipium*, d.i. een soort administratief centrum van een gouw. Vanuit zuidwest-Frankrijk en Engeland kwamen verschillende zendelingen onze gewesten evangeliseren. Zo zou op de plaats van de huidige Sint-Maartenskerk een kapel opgericht zijn omstreeks 650 ter ere van Sint-Maarten. Aan de noordelijke oevers van de Leie werd door Sint-Amandus (overleden 675/676) een kapel gesticht en gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw. Later ontstond er de proosdij van Sint-Amand. Een geschreven bron uit 847 vermeldde dat Karel de Kale 30 ha grond schonk aan de Sint-Amandsabdij. Onder zijn bewind was er in Kortrijk een muntatelier. Op de geslagen munten staat een afbeelding van Karel de Kale en het opschrift *Curtiaco*.[23]

In de winter van 880-881 wordt de zuidelijke oever van de Leie ingenomen door een kampement van een groep Noormannen. De aanwezigheid van deze Noormannen wordt vermeld in de Jaarboeken van de Sint-Pietersabdij. Een halfcirkelvormige vorm is herkenbaar in het straatbeeld en loopt over de huidige Leiestraat, de boogvormige zijde van de Grote Markt en de zuidelijke grens van het Begijnhof. Deze D-vorm wordt in verband gebracht met het winterkamp van de Noormannen. Een andere hypothese is dat deze vorm de pre-stedelijke situatie weerspiegelt.[24]

[22] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14445
[23] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14445
[24] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14006

Figuur 20. Kortrijk in de Karolingische periode (9de eeuw). Groen: mogelijk winterkamp van de Noormannen; blauw: limiet waterrijke zone. Het plangebied bevindt zich ten zuidoosten van dit Vikingkamp, buiten het kaartbeeld. Bron: DESPRIET, 2008

2.2.3.3 De volmiddeleeuwse kasselrij

Vanaf 1071 wordt Kortrijk een onafhankelijke kasselrij, d.i. een militair, bestuurlijk, gerechtelijk en later ook fiscaal district met een burcht als centrum. Het *Oppidum Cortracense* bestond uit een grafelijk domein en de omliggende agglomeratie. Het grafelijk domein omvatte een versterkt kasteel – gelegen ter hoogte van de huidige Onze-Lieve-Vrouwestraat en de Groeningestraat – en een neerhof. In 1199 werd in de boomgaard van het kasteel de Onze-Lieve-Vrouwekerk gebouwd. Het *oppidum* wordt ten noorden begrensd door de Leie, ten zuiden en ten oosten door de Klakkaartsbeek en ten westen door de Beverlaaibeek. Waarschijnlijk werd het geheel reeds in de 13de eeuw omwald. Voorlopig zijn geen harde data gekend over deze eerste omwallingsfase.[25]

Het burgerlijk en handelscentrum situeerde zich op en rond de Grote Markt. In de eerste helft van de 13de eeuw wordt de aanwezigheid van een lakenhalle voor het eerst vermeld. Reeds in de 12de eeuw had Kortrijk het stadsrecht verworven en het had dan ook zijn eigen schepenbank. In de Rijselstraat werd het eerste stadhuis opgericht. Net zoals in vele andere Vlaamse steden behoorden wolbewerking en lakennijverheid tot de voornaamste economische activiteiten. In 1224 werden de eerste vijftig wolbewerkers die zich in Kortrijk vestigen, beloond door een belastingvoordeel. De economische bloei van de 13de eeuw in Kortrijk was vooral te danken aan de gunstige ligging aan de Leie.[26]

[25] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14445 & 14006
[26] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14445

2.2.3.4 De laatmiddeleeuwse stadsontwikkeling

Omdat de Vlaamse graaf Gwijde van Dampierre toenadering gezocht had tot de Engelse kroon, ontstond op het einde van de 13de eeuw een conflict tussen de Franse koning Filips de Schone en zijn leenman. In 1297 valt Kortrijk in Franse handen. Filips de Schone laat in het centrum van de stad een dwangburcht bouwen. Op 11 juli 1302 wordt het leger van de Franse leenheer echter verslagen door de Vlamingen nabij de Groeningebeek. Na de slag van West-Rozebeke in 1382 werd de stad en het kasteel geplunderd door de Bretoenen, huursoldaten in Franse dienst. Het resultaat was een enorme stadsbrand waarbij het stadscentrum zwaard beschadigd werd. Pas vanaf 1385 kreeg de stad haar oude vrijheden terug.[27]

Figuur 21. Situering van de middeleeuwse stadskern omstreeks 1350 met grafelijk domein (gele lijn), dwangburcht, O.L.V.-kerk en het begijnhof (paars). De locatie van het plangebied wordt aangegeven door de rode cirkel. Bron: DESPRIET, 2008

Tussen 1354 en 1454 werd een bakstenen ringmuur omheen de bewoningskern gebouwd. Het Bourgondisch kasteel in het noordoosten van de stad werd geïncorporeerd in de stadsversterking. De ommuring was uiteindelijk 2,3 km lang en bevatte 5 poorten – waaronder de Steenpoort ten noorden van het plangebied – en 26 torens.[28] Het plangebied bevindt zich ter hoogte van de 'Hoge Vijver', d.i.

[27] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14445 & 14006
[28] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14445 & 14006

de stadsgracht meteen ten oosten van de stadsmuur tussen Oudaantoren en Steenpoort. De Oudaantoren (gebouwd tussen 1459 en 1461) bevond zich iets ten westen van het plangebied en was wellicht één van de best uitgebouwde constructies van de stadsversterking. De middelnederlandse term 'oudaen' verwijst naar waterkering. Op cartografische bronnen (zie verder) is inderdaad een constructie over de stadsgracht heen aangeduid. Iets ten noordwesten van het plangebied stond de Jan Kintstoren oftewel de Rommelaere (gebouwd tussen 1404 en 1406).[29]

Onder Hertog Filips de Stoute van Bourgondië (1384-1404) werden de versterkingen na de stadsbrand van 1382 hersteld en deels uitgebreid. Hierbij werd de buitenwijk de Overleie ten noorden geïntegreerd. Rond het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal was immers een nieuwe woonkern ontstaan tijdens de 13de eeuw. Vanaf 1340 was men tevens begonnen met het uitgraven van de Nieuwe Leie. In 1399 werden aanvullende graafwerken uitgevoerd en werd de Leiepoort aangelegd. De hertog liet ook een nieuw kasteel bouwen langs de Leie, op de plaats waar de huidige Kasteelkaai en Belfaststraat uitlopen op de Vismarkt. Tijdens het bewind van Filips de Goede werd de stad tussen 1450 en 1455 oostwaarts uitgebreid met de wijk Overbeke.[30]

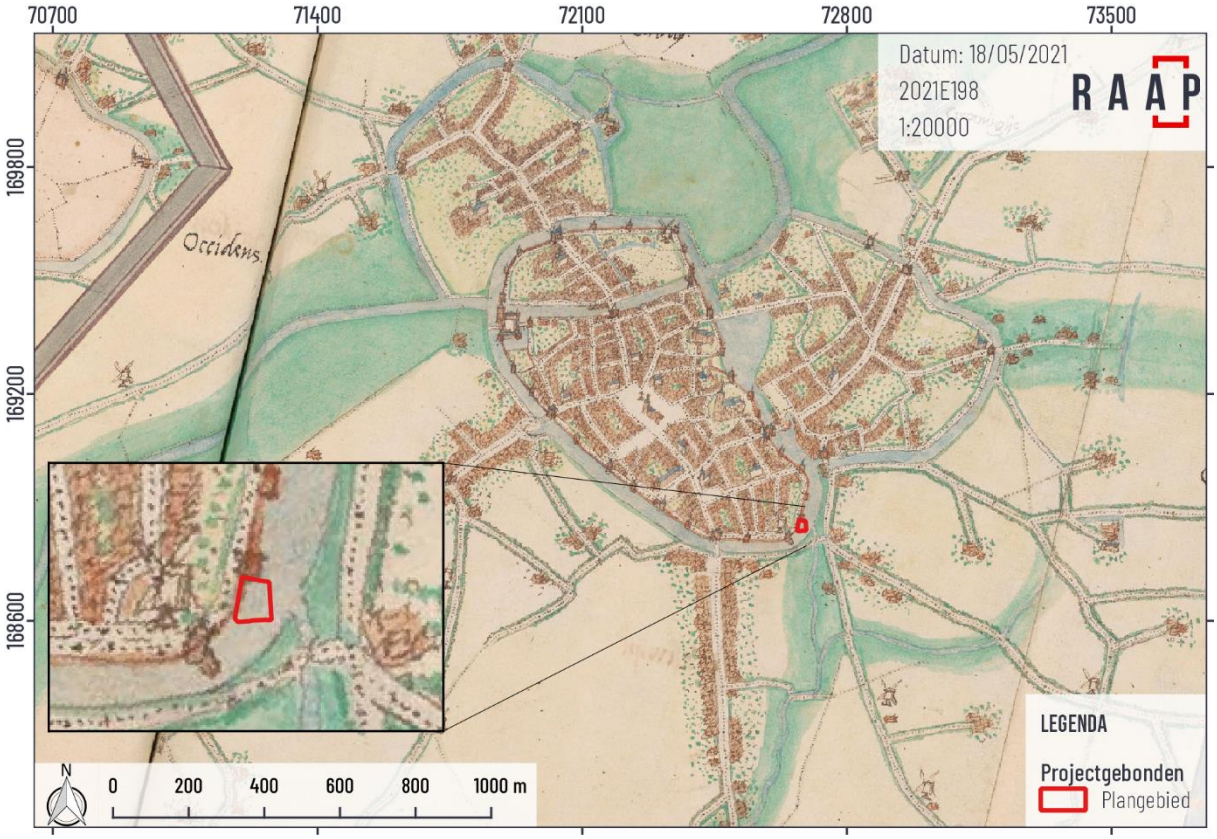
Tot in de 14de eeuw waren alle woningen – behalve de zogenaamde symbolen van stedelijke macht zoals het stadhuis, het belfort en de lakenhalle – uit hout opgebouwd. Op het einde van de 14de eeuw zouden de hoofdstraten reeds bestraat zijn en werden de eerste riolen aangelegd. De eerste stenen huizen verschenen vanaf de 15de eeuw. Restanten van zogenaamde "stenen" werden reeds vastgesteld in de Leie-, Doornik-, Rijsel- en Lange Steenstraat. In 1406 was het gebruik van stro als dakbedekking verboden door het stadsbestuur. Alternatieven waren daktegels of leien.[31]

Door politieke conflicten en een toenemende concurrentie vanuit Brabant en Frankrijk lag de lakenproductie in de 14de eeuw beduidend lager. In het eerste kwart van de 15de eeuw bloeide de Kortrijkse economie opnieuw dankzij de productie van draperie. Door een gebrekkige invoer van Engelse wol en/of binnenlandse moeilijkheden kwam dit succes echter ten val in 1472. Naast wolnijverheid kende Kortrijk tijdens de middeleeuwen ook een beperkte linnennijverheid. Rond 1500 kwam deze nijverheid sterk in opbloei. Vanaf 1494-1496 komt ook damastweverij voor in Kortrijk.[32]

2.2.3.5 De 16de eeuw

De oudst beschikbare cartografische bron voor Kortrijk dateert uit het midden van de 16de eeuw en is van de hand van Jacob van Deventer. De kaart toont de laatmiddeleeuwse stadsmuren rond de oude bewoningskern en Buda, het eiland tussen Leie en Nieuwe Leie. De buitenwijken Overleie en Overbeke worden omsloten door een eenvoudig verdedigingssysteem. Het plangebied bevindt zich ter hoogte van de stadsgracht meteen ten oosten van de stadsmuur tussen de Oudaantoren en de Rommelaere.

[29] Despriet, 2020
[30] Onroerend Erfgoed, 2018b; ID 14445 & 14006
[31] Onroerend Erfgoed, 2018b; ID 14445
[32] Onroerend Erfgoed, 2018b; ID 14445

Figuur 22. Situering van het plangebied op de kaart van Deventer, ca. 1550. Bron: NGI, 2018; KBR, 2019

De 16de eeuw wordt getekend door de godsdienstoorlogen. Door de opstand van de Nederlanden tegen Spanje en de dreigende plunder- en vernielingstochten van de Beeldenstormers werd beslist om de verdedigingsstructuren rond de wijken Overleie en Overbeke verder uit te bouwen. In 1572 gaf de Spaanse koning Filips II toestemming om beide wijken bij de stad te voegen en er een nieuwe vesting rond aan te leggen. In 1578 wordt de stad echter onder de voet gelopen door de Gentse Calvinisten. De overname ging gepaard met talrijke verwoestingen in het centrum van de stad. Na de verdrijving van de Calvinisten weken honderden Kortrijkse textielarbeiders uit. Daarbovenop zorgde een hevige pestepidemie tussen 1580 en 1583 voor een bevolkingsafname. De Katholieke en Spaansgezinde Malcontenten zetten de bouwwerken aan de nieuwe vestingen toch opnieuw voort.[33]

Op de kaart van Pierre Le Poîvre (ca. 1580) is de uitgebreide stad met modern versterkingssysteem te zien. Het gebied tussen Overleie en Overbeke werd opgenomen binnen de nieuwe verdedigingswerken, alsook het tussenliggend gebied. De kaart toont het strijdgewoel van 27 februari 1580 toen de Malcontenten de stad terug namen op de Gentse Calvinisten. De situatie ter hoogte van het plangebied is ongewijzigd. De ronde verdedigingstorens van de Bourgondische stadsversterking zijn nog steeds aanwezig.

[33] Onroerend Erfgoed, 2018b; ID 14445

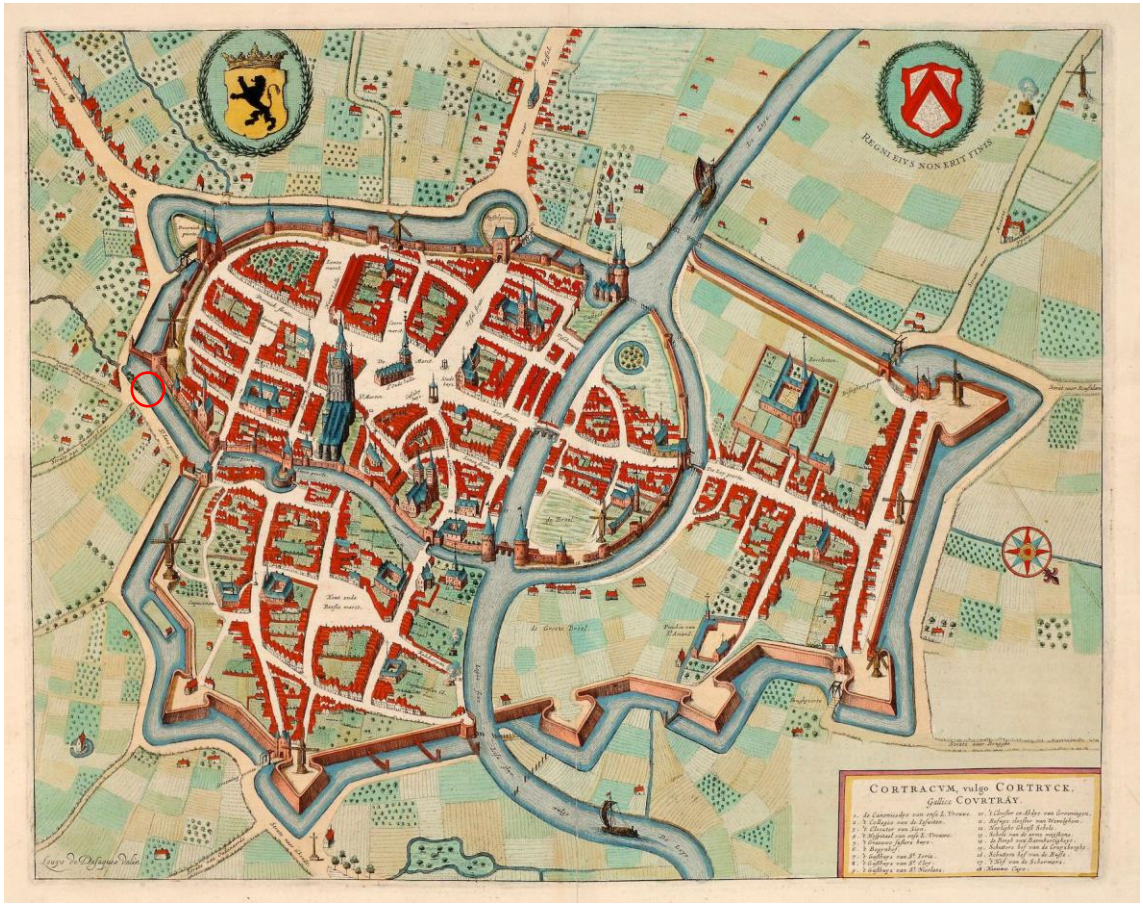
Figuur 23. Situering van het plangebied op de kaart van Pierre Le Poîvre (ca. 1580). Stadsbeeld in vogelvlucht gezien vanuit het noordoosten. Bron: BEELDBANK KORTRIJK & LE POÎVRE, 2012

2.2.3.6 De 17de eeuw

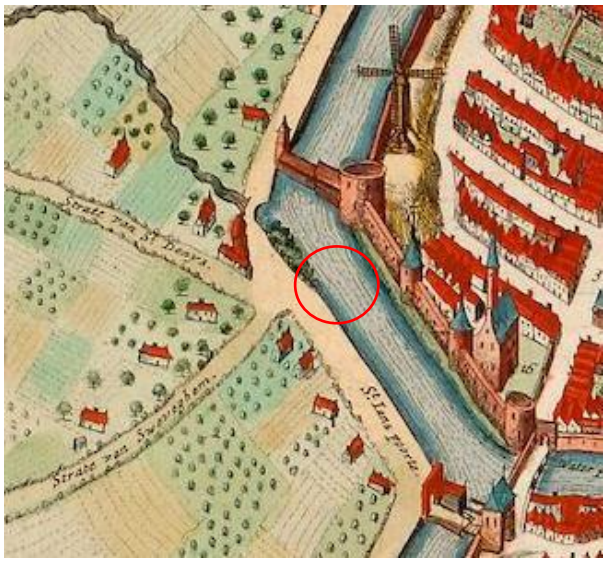
Het Twaalfjarig bestand (1609-1621) en de linnenindustrie brengt Kortrijk een periode van relatieve welvaart. De oorlogen die de Zuidelijke Nederlanden teisteren vanaf 1645 gooien echter roet in het eten. Kortrijk wordt in 1646 ingenomen door Franse troepen. De Fransen starten de bouw van een indrukwekkende citadel en vernieuwen en versterken de verdedigingswerken rond de stad. Kortrijk valt tijdens de 17de eeuw een aantal malen opnieuw in handen van de Spanjaarden: in 1648, in 1678 en in 1684. Tussen 25 november en 23 december 1684 worden alle stadsversterkingen opgeblazen of met de houweel vernield: het nieuwe kasteel, de citadel en praktisch alle muren en torens, ook de Oudaantoren en de Rommelaere. Enkel de poorten en de Broeltorens bleven gespaard. De Fransen heroveren de stad opnieuw tijdens de Negenjarige Oorlog in 1689. Opnieuw gaan de troepen aan de slag om verdedigingswerken aan te leggen. Na de Vrede van Rijswijk in 1697 moeten de Fransen de stad echter opnieuw verlaten. Bij hun vertrek vernielen ze wederom de aangelegde versterkingen.[34]

De kaart van Sanderus (*Flandria Illustrata*) uit 1641 geeft een beeld van de stad vóór de grote oorlogsconflicten van de 17de eeuw. De Bourgondische omwalling met ronde torens is nog steeds aanwezig. De Doorniksepoort werd versterkt door een bastion. Ter hoogte van de Oudaantoren is opnieuw duidelijk een waterkering weergegeven. De Hoge Vijver wordt nog steeds gevoed door de Klakkaertsbeek.

[34] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14445

Figuur 24. Stadsbeeld van Kortrijk in vogelvlucht gezien vanuit het noordoosten door Sanderus uit 1641. De rode cirkel duidt de situering van het plangebied aan. Bron: BEELDBANK KORTRIJK & SANDERUS, 2017

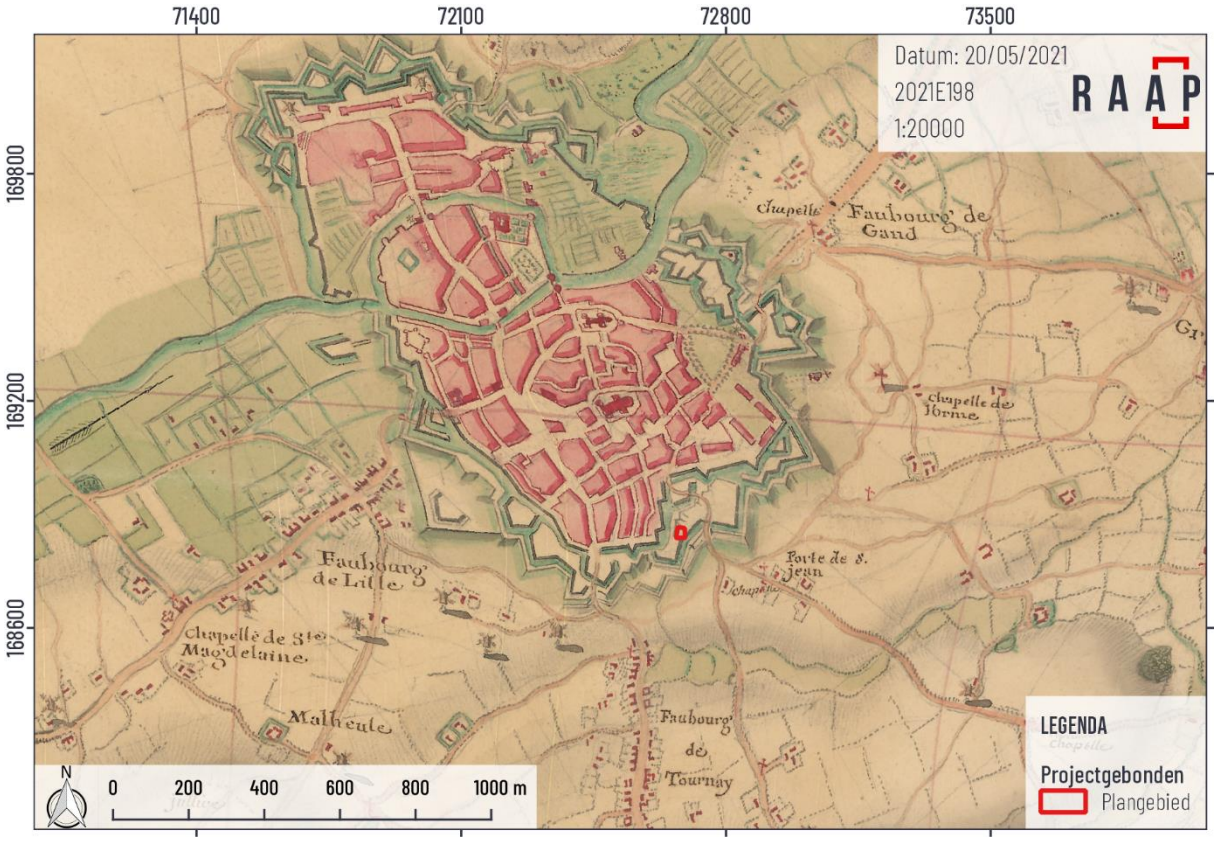
Figuur 25. Detail van de kaart van Sanderus (1641) ter hoogte van het plangebied (rode cirkel). Bron: BEELDBANK KORTRIJK & SANDERUS, 2017

2.2.3.7 De 18de eeuw

De Vrede van Utrecht (13 april 1713) brengt de Zuidelijke Nederlanden onder het bewind van de Oostenrijkse Habsburgers. Er volgt een periode van voorspoed en te Kortrijk worden een aantal belangrijke openbare werken gerealiseerd. Zo worden tussen 1714 en 1717 heel wat vervallen, houten

huizen afgebroken en vervangen door stenen exemplaren. De linnenindustrie en damastweverij komen opnieuw tot bloei. Het Leiewater wordt vanaf de 18de eeuw gebruikt om het vlas te roten. De voorspoed wordt echter onderbroken door de Oostenrijkse Successie-oorlogen (1740-1748). Kortrijk wordt wederom een tijdlang bezet door Franse troepen. De Vrede van Aken (18 oktober 1748) maakt een einde aan de vijandigheden. De Oostenrijkse regering zet – onder invloed van de Verlichting – tal van maatregelen voort om de leefbaarheid in steden te bevorderen. De oude vestingen worden gesloopt en de vrijgemaakte gronden worden verkocht. De scheiding met het omliggende platteland wordt behouden door de oude hoofdgrachten. Vijf van de zes stadspoorten blijven bewaard. In 1792 verklaren de Fransen opnieuw de oorlog aan de Zuidelijke Nederlanden. Onze gewesten worden in 1795 geannexeerd. Veel roerende en onroerende bezittingen, voornamelijk van kerkelijke origine, worden aangeslagen en verkocht.[35]

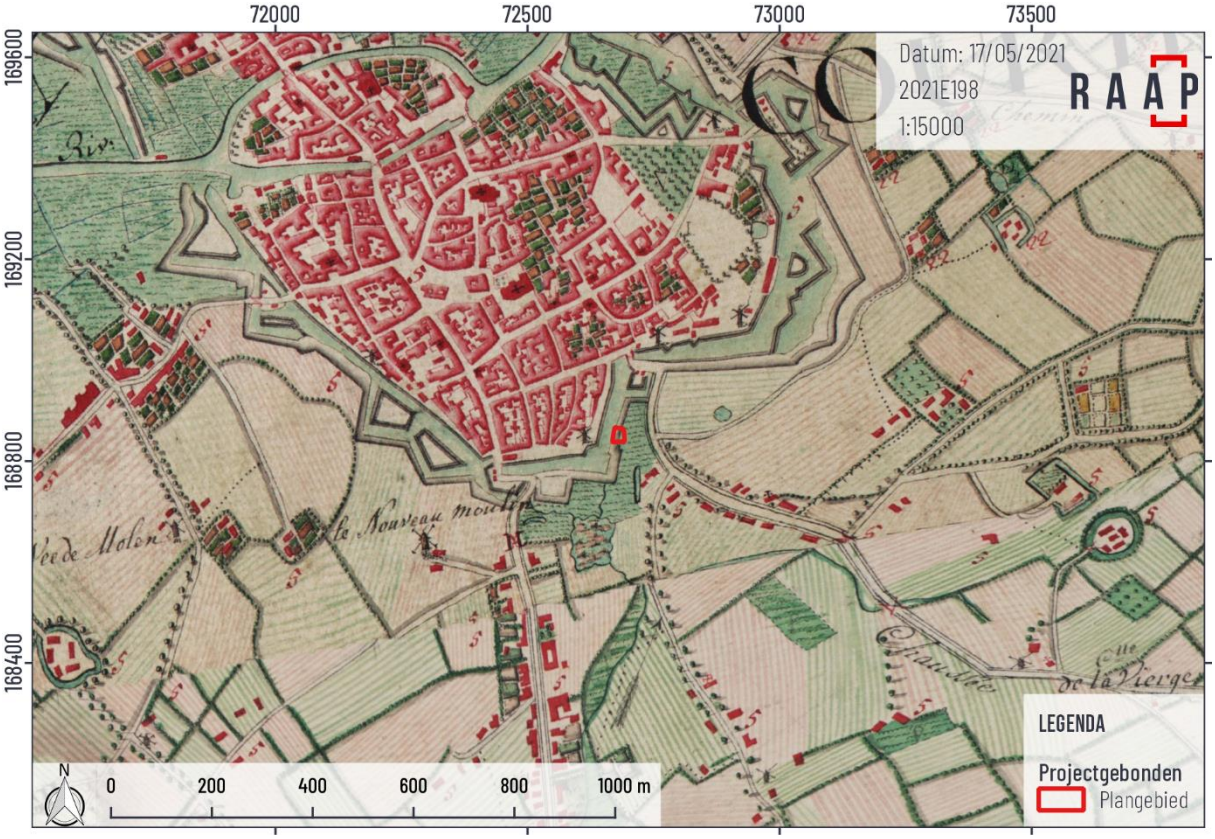
Een tweetal kaarten leveren een beeld op van de stad in de 18de eeuw. De eerste kaart werd aangemaakt naar aanleiding van de Franse veroveringen in onze streken tussen 1745 en 1748 en is van de hand van Jean Villaret. De kaart is zeer gedetailleerd, zowel naar topografie als bebouwing, wegen, etc. De stad wordt omgeven door de Franse verdedigingswerken. Van de middeleeuwse stadsomwalling rest weinig. De wijk Overbeke werd volledig bij het oude stadscentrum gevoegd. Het plangebied bevindt zich wellicht ter hoogte van een restant van de Hoge Vijver. Wellicht door een afwijking bij de georeferentie van deze oude kaart is de locatie van het plangebied iets naar het oosten opgeschoven.

Figuur 26. Villaret kaart (1745-1748) met projectie van het plangebied (bron: ONROEREND ERFGOED & AGIV, 2017).

[35] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14445

De tweede kaart is de kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik en werd opgesteld tussen 1771 en 1777 door de graaf de Ferraris. Het is een interessant document, omdat alle gebouwen ingemeten werden en ook de omgeving werd vrij waarheidsgetrouw opgetekend (rivieren, grachten, poelen, bossen, hagen, etc.). De stadsversterking wordt op deze kaart iets anders weergegeven. Het plangebied bevindt zich nog steeds ter hoogte van de stadsgracht. Hier is de locatie van het plangebied echter opnieuw iets naar het oosten opgeschoven door een afwijking in de georefentie van het kaartmateriaal. In de vallei van de Klakkaertsbeek wordt hier ook nat grasland aangeduid. Wellicht was dit een belangrijk inundatiegebied.

Figuur 27. Kaart van Ferraris (1771-1777) met projectie van het projectgebied (bron: KBR & AGIV, 2010).

2.2.3.8 De 19de eeuw

De 19de eeuw was een relatief gunstige periode voor Kortrijk en een periode waarin de bevolking aanzienlijk toenam. De stad werd immers door de Fransen gepromoveerd tot arrondissementshoofdstad. Afgezien van de zware nijverheidscrisis ten tijde van de Belgische Omwenteling groeide de textielnijverheid. Vanaf de 2de helft van de 19de eeuw ontstond een beweging tot industrialisering. Op het einde van de 19de eeuw werden de steen- en pannenbakkerijen een belangrijke industrietak binnen de omgeving van Kortrijk. Het economisch succes was mede te danken aan de uitbouw van een beter infrastructuurnetwerk: een spoor- en buurtspoorwegnetwerk vanaf 1839, het kanaal Kortrijk-Bossuit (1859-1860), de vernieuwing en aanleg van kaaien op de linkse Leie-oever vanaf 1850 en het rechttrekken van de Kleine Leie. Ten westen van het plangebied werd de Stationswijk oftewel het 'Nouveau Quartier' in een pentagonaal patroon aangelegd.[36]

[36] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14445

De resterende versterkingen en poorten werden gesloopt in 1860 en tegen 1889 werden stadsgrachten gedempt. Door de bevolkingstoename werden steeds meer gronden buiten de historische stadskern in gebruik genomen. Om epidemieën te voorkomen werden maatregelen genomen om de stad leefbaar te houden. Eind 19de eeuw vonden grote saneringswerken plaats waarbij vele oude en ongezond geachte woningen in het stadscentrum werden gesloopt. Daarnaast werden riolen aangelegd en enkele waterlopen in gebuisd.[37]

Voor de 19de eeuw is de Atlas der Buurtwegen (1843-1845) een belangrijke cartografische bron. De atlas werd bedoeld als een inventaris van alle kleine wegen met openbaar karakter. Daarnaast wordt ook de perceelindeling en bebouwing weergegeven. Steden werden echter niet in detail opgetekend. Ter hoogte van het plangebied wordt nu duidelijk de aanwezigheid van de stadsgracht aangeduid. Ook op de kadasterkaart van Philippe-Christian Popp (1842-1879) is dit het geval. Op beide kaarten is het treinstation ten westen van het plangebied aangeduid. Op de topografische kaart van Philippe Vandermaelen (1846-1854) lijkt de spoorweg over de parallelle stadsgracht heen te verlopen. Wellicht is dit deel van de gracht al gedempt. Het ontbreken van een blauwe inkleuring op de atlas der Buurtwegen wijst vermoedelijk ook op een demping van de gracht.

Figuur 28. Atlas der Buurtwegen (1841) met projectie van het plangebied (bron: AGIV & Provincie West-Vlaanderen, 2014).

[37] Onroerend Erfgoed, 2018b; ID 14445

Figuur 29. Kaart van Vandermaelen (1846-1854) met projectie van het plangebied (bron: KBR & AGIV, 2018).

Figuur 30. Popp-kaart (1842-1879) met projectie van het plangebied (bron: AGIV, 2010).

2.2.3.9 De 20ste eeuw

De Eerste Wereldoorlog betekende een einde aan de economische bloei in Kortrijk en resulteerde in een periode van bevolkingsafname, werkloosheid en voedingsproblemen. Het Duitse leger bezette de stad en nam verschillende openbare gebouwen in gebruik. De stad werd voortdurend geteisterd door bombardementen en beschietingen, met het bombardement van 17 augustus 1917 als dieptepunt. Ook tijdens het bevrijdingsoffensief in 1918 lag de stad onder zwaar artillerievuur.[38] Tijdens het interbellum herstelde de economie zich geleidelijk. De dakpannen- en baksteenindustrie kende een enorme bloei, mede dankzij de heropbouw. Het huizenbestand in Kortrijk nam met ongeveer 41 % toe. De stad breidde zijn periferie steeds verder uit.[39]

Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog had Kortrijk zwaar te lijden onder luchtbombardementen. Op 10 mei 1940 werd het vormingsstation doelwit van een zwaar bombardement. Vanaf 1943 werden soms hele straten of wijken van de kaart geveegd, o.a. aan de Minister Tacklaan. Bij de bevrijding werden ongeveer 1850 totaal vernielde gebouwen geteld. Ongeveer 3350 gebouwen waren zwaar beschadigd. Bij de wederopbouw kreeg de stadskern een overwegend commerciële en financiële functie in plaats van een woonfunctie. De industrie kreeg zijn plaats aan de rand van de stad.[40] Op basis van een aantal luchtfoto's uit de tweede helft van de 20ste eeuw is duidelijk dat de naoorlogse bebouwing tot op heden weinig is veranderd ter hoogte van het plangebied. Enkel langs de Spoorweglaan is in de jaren tussen 1952 en 1971 een deel van deze bebouwing vervangen door een appartementsgebouw.

Figuur 31. Luchtfoto uit 1952 met aanduiding van het plangebied (bron: NGI, 2018).

[38] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14445
[39] ONROEREND ERFGOED, 2018b; ID 14445
[40]

Figuur 32. Luchtfoto (1971) met projectie van het plangebied (bron: AGIV, 2015b).

Figuur 33. Luchtfoto (1979-1990) met projectie van het plangebied (bron: AGIV, 2018).

2.2.4 Verstoringshistoriek

Op basis van de historische gegevens en de cartografische bronnen kan gesteld worden dat het bodemarchief ter hoogte van het plangebied sterk antropogeen beïnvloed is. De aanleg van verschillende stadsversterkingen heeft de ondergrond en eventueel archeologische resten van de pre-stedelijke periodes er ongetwijfeld danig verstoord. Het tot stadsgracht omgevormde segment van de Klakkaertsbeek werd minstens vanaf medio 14de tot medio 19de eeuw gebruikt.

2.3 Assessment

2.3.1 Archeologisch verwachtingsmodel

Op basis van de verzamelde gegevens is een archeologische verwachting opgesteld. Deze geeft inzicht in de aard en ouderdom, (diepte)ligging en gaafheid van eventueel aanwezige archeologische resten.

Het verspreidingspatroon van archeologische vindplaatsen is voor een groot deel gerelateerd aan de fysieke eisen die de mens stelde aan de leef- en woonomgeving. Het meest markant zijn de verschillen tussen jager-verzamelaars enerzijds en landbouwers anderzijds.

Jager-verzamelaars

In de steentijd (paleolithicum t/m mesolithicum) leefden de mensen voornamelijk van de jacht, visvangst en het verzamelen van eetbare planten en vruchten. Deze zogenaamde jager-verzamelaars trokken door het landschap en verbleven alleen tijdelijk op een plek.

Vindplaatsen uit de steentijd zijn in principe te vinden op verschillende plekken in het landschap. Het type, de omvang en ouderdom van de vindplaats lijkt nauw verweven met de locatie in het landschap. Vaak, met name wanneer het bewoning betreft, situeren ze zich op hoger gelegen delen en in de nabijheid van water. Dit zijn gradiëntzones waar verschillende natuurlijke milieus en biotopen te vinden zijn. Plekken dus waar op korte afstand water en uiteenlopende voedselbronnen voor handen waren. Een belangrijke nuance bij dit gegeven is dat vindplaatsen niet enkel in gradiëntzones voorkomen maar er wel een grotere trefkans geldt in deze zones.

Een tweede belangrijk aspect is de gaafheid van de bodem waarin dergelijke vindplaatsen voorkomen. Jager-verzamelaarsvindplaatsen bestaan voor het overgrote deel uit een spreiding van losse artefacten terwijl ingegraven structuren eerder uitzonderlijk zijn. Hun verticale spreiding is vaak beperkt. Wanneer (een deel van) de laag of horizont waarin ze voorkomen geroerd of verdwenen is, dan betekent dit dat de informatiewaarde van een dergelijke vindplaats over het algemeen sterk daalt.

Voor het plangebied **geldt geen kans op het aantreffen van vindplaatsen van jager-verzamelaars**. Het terrein bevindt zich immers ter hoogte van de Klakkaartsbeek. Deze beek werd eeuwenlang aangewend als stadsgracht. Gezien de sterke antropogene invloed op deze beekvallei wordt het aantreffen van intacte artefactensites uit de periode van jager-verzamelaars nihil geacht.

Sporenvindplaatsen

Sporenvindplaatsen worden in hoofdzaak gerelateerd aan archeologische periodes waarin mensen een sedentair bestaan leidden, zijnde vanaf het neolithicum (ca. 5300 v. Chr. - 2000 v. Chr.) tot heden.

Voor het opstellen van een verwachtingsmodel van sporenvindplaatsen kan eveneens rekening gehouden worden met de landschappelijke context aangezien landbouwgronden bij voorkeur werden aangelegd op vruchtbare, goed gedraineerde gronden. Doorheen de tijd neemt het belang van dit aspect af omwille van steeds nieuwe landbouwtechnieken en onder invloed van socio- en geopolitieke veranderingen.

Aangezien dergelijke vindplaatsen zich kenmerken door ingegraven structuren, zijn ze minder fragiel van aard en kunnen ze zelfs in het geval van een gedeeltelijke verstoring van het bodemprofiel nog voldoende informatiewaarde bevatten.

Voor het plangebied geldt over het algemeen **een lage kans op het aantreffen van sporenvindplaatsen**. Net zoals hierboven aangehaald is de antropogene invloed op de onderzoeklocatie minstens vanaf de 14de eeuw immens te noemen. De bewaringskans van sporensites die aan deze fase vooraf gaan, wordt zeer laag geacht. Wel is het mogelijk om archeologische resten uit het neolithicum tot de late middeleeuwen in verspitte of verspoelde context aan te treffen.

Vindplaatsen binnen historische dorps- en/of stadskernen

Het plangebied bevindt zich minstens sinds de 14de eeuw aan de rand van de historische stadskern van Kortrijk. Op basis van de historische bronnen wordt verwacht dat de stadsgracht de 'Hoge Vijver' zich ter hoogte van het plangebied bevindt. De exacte dimensies van deze stadsgracht zijn niet gekend. Uit historische bronnen en uit archeologisch onderzoek is gebleken dat stadsgrachten van gelijkaardige steden vaak 15 à 20 m breed en tot wel 5 m diep zijn.[41] Verder is ook niet duidelijk in welke mate vondsten, vullingen en/of structuren van de oudste gebruiksfasen bewaard zijn gebleven. Archeologisch onderzoek zoals aan de Predikherentoren[42] bracht heel wat vondsten uit de middeleeuwse gebruiksfase van de gracht aan het licht. Hierbij dienen we de kanttekening echter te maken dat de stadsgracht ter hoogte van dit onderzoeksgebied reeds werd gedempt bij de aanleg van de vroegmoderne stadsversterking. Ter hoogte van het plangebied aan de Sint-Janslaan werden de versterkingen grondig aangepast op het einde van de 17de eeuw. **De stadsgracht werd daarna verder in gebruik genomen tot in de 19de eeuw en dus wellicht ook meer dan eens uitgekuist**.

2.3.2 Impact van de geplande bodemingrepen en afweging verder onderzoek

De graafwerken voor de nieuwbouw zal tot maximaal 1,22 m onder huidig vloerniveau reiken. Op enkele zones wordt lokaal verdiept tot 1,65 m (liftschacht) en 3,30 m (regenwaterputten en infiltratieput). Op basis van historische en cartografische bronnen blijkt het plangebied zich te bevinden ter hoogte van een stadsgracht. Voor de aanleg van deze stadsgracht werd een bestaande beekvallei gebruikt. Deze werd minstens van het midden van de 14de eeuw gebruikt als vestinggracht. Na ingrijpende werken en vernielingen aan de stadsversterking eind 17de eeuw bleef de gracht nog in gebruik tot het midden van de 19de eeuw. Hoewel de exacte dimensies van de stadsgracht op deze locatie niet gekend zijn, kunnen we wel verwachten dat deze ongeveer even breed als het plangebied was (o.a. op basis van de atlas der Buurtwegen) en tevens dat deze een vijftal meter diep reikte. Dit

[41] Zie onder andere HEYVAERT, 2013; CLAUS & VANOVERBEKE, 2016
[42] ACKE *ET AL.*, 2007

betekent dat de geplande werken volledig binnen het dempingpakket uit de 19de eeuw zullen plaatsvinden. Daarom worden **geen verdere maatregelen** geadviseerd.

Figuur 34. Synthesekaart: Plangebied geprojecteerd op de atlas der Buurtwegen en het GRB (bron: AGIV & Provincie West-Vlaanderen, 2014; AGIV, 2021a)

2.4 Synthese

Het plangebied is gelegen aan de rand van de middeleeuwse stadkern van Kortrijk, ten zuiden van de Leie en ter hoogte van de Klakkaertsbeek. De bodemopbouw bestaat er hoofdzakelijk uit antropogene dempingspakketten en fluviatiele afzettingen. Historische en cartografische bronnen tonen aan dat de beekvallei ter hoogte van het plangebied minstens vanaf het midden van de 14de eeuw werd omgevormd tot stadsgracht. Deze gracht maakte deel uit van de laatmiddeleeuwse stadsversterking. De ommuring van de stad werd tijdens de 17de eeuw quasi volledig verwoest. Op het einde van diezelfde eeuw werd een moderne stadsversterking opgericht. De stadsgracht ter hoogte van het plangebied werd hierbij geïntegreerd. Pas rond het midden van de 19de eeuw wordt de gracht gedempt onder toenemende expansiedruk van de stad. Op de gewonnen terreinen worden gebouwen opgericht.

Wat betreft de archeologische verwachting kan gesteld worden dat deze laag tot zelfs onbestaand is voor de periode voorafgaand aan de laatmiddeleeuwse stadsontwikkeling. De fluviatiele werking van de Klakkaertbeek en het menselijke ingrijpen zijn nefast voor de bewaring van eventueel aanwezige archeologische resten. Wel kunnen onderin de gracht nog vondsten, vullingen en/of structuren gelinkt aan de gebruiksfasen van de stadsgracht voorkomen. Deze bevinden zich echter onder de metersdikke dempingspakketten uit de 19de eeuw.

De geplande ingreep zal over het algemeen een verstoringsdiepte van 0,58 tot 1,22 m onder huidig vloerniveau betekenen. Lokaal wordt verdiept tot 1,26 en 3,30 m onder bestaand vloerniveau. Gezien de locatie van het plangebied ter hoogte van de stadsgracht kan gesteld worden dat deze ingrepen zich binnen de dempingspakketten uit de 19de eeuw zullen bevinden. De impact op de te verwachten archeologische resten is dan ook nihil. Er worden geen verdere maatregelen nodig geacht.

De onderzoeksvragen kunnen als volgt beantwoord worden:

<u>Ondergrond en landschapsgeschiedenis:</u>

I. Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?

De ondergrond van het plangebied bestaat uit een Quartair dek van 10 à 20 m dikte. De basis wordt gevormd door fluviatiele afzettingen uit het weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Mogelijk zijn deze afgedekt door eolische afzettingen uit het weichseliaan en/of vroeg-Holoceen en/of hellingafzettingen. De top wordt gevormd door Holocene fluviatiele afzettingen (zand tot klei, met mogelijk veenontwikkeling). Tegenwoordig is het terrein als bebouwde zone aangeduid. De top zal dus met andere woorden sterk antropogeen beïnvloed zijn.

a. Welke processen van bodemvorming zijn bekend?

   Door antropogene invloeden zal de top van het bodemprofiel weinig profielontwikkeling vertonen. Wellicht is profielontwikkeling in de oorspronkelijke bodemopbouw eveneens beperkt door fluviatiele werking.

b. Welke geomorfologische processen zijn bekend?

   De fluviatiele afzettingen aan de basis van het quartair dek zijn het resultaat van de werking van een vlechtend en mogelijk verwilderd riviersysteem, kenmerkend voor het rivierdal van de Leie tijdens het koude klimaat van het weichseliaan. Tijdens het laat-Glaciaal en het vroeg-Holoceen werd het klimaat opnieuw beter. In deze periode nam de Leie een meanderende vorm aan. Door lokale verstuiving van zanden uit de drooggevallen rivierbeddingen tijdens de koudere Dryasperioden werden rivierduinen gevormd. Soms werden deze tijdens het Holoceen nog eens lokaal herwerkt waardoor stuifzandduinen ontstonden. Dergelijke eolische afzettingen zijn ter hoogte van het plangebied mogelijk geërodeerd door de inschuring van een beekdal tijdens het Holoceen. Door een stijgende zeespiegel en erosie werd de vallei van de Klakkaertbeek op zijn beurt opnieuw opgevuld.

II. Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?

   Door de sterke antropogene invloed op de bodemopbouw is de bewaring van de prestedelijke archeologische niveaus wellicht zeer beperkt. Door de opvulling van de beekvallei zouden deze niveaus bovendien op aanzienlijke diepte liggen. De antropogene afzettingen kunnen gezien de ligging van het plangebied aan de rand van de historische stadskern echter wel relevant zijn.

<u>Archeologische resten:</u>

III. Zijn er reeds gekende archeologische gegevens binnen en in de omgeving van het plangebied?

   Op basis van cartografische bronnen kan de stadsgracht die in gebruik was tussen medio 14de en medio 19de eeuw ter hoogte van het plangebied gesitueerd worden. Archeologische gegevens die dit bevestigen zijn er vooralsnog niet.

a. Wat is de aard en ouderdom van gekende archeologische resten?

   Vestinggracht uit midden 14de eeuw (of vroeger) tot midden 19de eeuw.

b. Wat is de conserveringsgraad en gaafheid van gekende archeologische resten?

   Onbekend. De gracht werd gedempt rond het midden van de 19de eeuw.

IV. Hoe kunnen ongekende archeologische resten zich manifesteren (sporen, vondstenconcentraties) en op welke diepte kunnen deze worden aangetroffen?

Eventueel aanwezige sporen en vondstenconcentraties zullen zich minstens onder het metersdikke dempingspakket van een stadsgracht bevinden.

a. Wat is de gespecificeerde verwachting (alsmede de verwachte conservering en gaafheid) ten aanzien van nog ongekende archeologische waarden in het gebied?

   Onderin de stadsgracht kunnen zich nog vondsten, vullingen en/of structuren bevinden die verband houden met de oudste gebruiksfasen van de gracht. Het is niet duidelijk in hoeverre deze werden ‘opgeruimd’ door de jongste gebruiksfasen. Deze zullen zich in elk geval onder een metersdik dempingspakket bevinden.

   De kans op de aanwezigheid van sporensites uit pre-stedelijke periodes of artefactensites uit de periode van jager-verzamelaars lijkt zeer laag tot onbestaand gezien de sterke antropogene invloed op deze locatie.

b. Wat was het historisch landgebruik van het plangebied en wat is het landgebruik? Wat is de invloed daarvan op de (verwachte) archeologie en (bodem)gaafheid?

   Zoals reeds aangehaald is de omvorming van een segment van een beekdal tot stadsgracht rond het midden van de 14de eeuw en het eeuwenlange gebruik ervan zonder twijfel nefast voor de bewaring van oudere archeologische resten. Het dempen van de stadsgracht rond het midden van de 19de eeuw zorgt voor een afdekking van de op dat moment nog aanwezige archeologische resten. De verstoring van de bebouwing die daarna werd ingericht op deze locatie, zal zich voornamelijk beperken tot het 19de-eeuwse dempingspakket.

<u>Impact van geplande bodemingrepen:</u>

V. Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?

Rekening houdend met de verwachte omvang van de aanwezige stadsgracht, kan gesteld worden dat de geplande graafwerken zich binnen de 19de-eeuwse dempingspakketten van de stadsgracht zullen bevinden. De impact van de werken op het te verwachten archeologisch erfgoed is met andere woorden nihil.

VI. Op welke manier kan bij de planvorming met archeologische resten worden omgegaan? De aan ons aangeleverde informatie over de geplande uitgravingen vormen naar ons inzien geen bedreiging voor de te verwachten archeologische resten. De plannen zoals in deze archeologienota beschreven kunnen aldus zo uitgevoerd worden.

3 Bibliografie

UITGEGEVEN BRONNEN:

ACKE, B., DECORTE, J., MAESEN, K., STURTEWAGEN, K. & TROMMELMANS, R. (2007) *Archeologische opgraving, Sint-Janspoort Kortrijk*. Basisrapport.

CLAUS, A. & VANOVERBEKE, R. (2016) *Archeologische opgraving Ieper Polenlaan*. BAAC Vlaanderen Rapport 298. Gent.

DECKERS, J., DE KONINCK, R., BOS, S., BROOTHERAES, M., DIRIX, K., HAMBSCH, L., LAGROU, D., LANCKACKER, T., MATTHIJS, J., ROMBAUT, B., VAN BAELEN, K. & VAN HAREN, T. (2018) *Geologisch (G3Dv3) en hydrogeologisch (H3D) 3D-lagenmodel van Vlaanderen – versie 3. Studie uitgevoerd in opdracht van: Vlaams Planbureau voor Omgeving (Departement Omgeving) en Vlaamse Milieumaatschappij 2018/RMA/R/1569*. 2018/RMA/R/1569. Vlaams Planbureau voor Omgeving (departement omgeving). Beschikbaar op: https://www.dov.vlaanderen.be/index.php/page/geologisch-3d-model-g3dv3.

DESPRIET, P. (2008) *Kortrijk en Vauban (1633-1707). Het ontstaan en de topografie van een vesting. 4de tot 19de eeuw.* (Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen, 68).

DESPRIET, P. (2020) *De Bourgondische stadsvesting Kortrijk (1353-1459)*. V.Z.W. Archeologie Zuid-West-Vlaanderen.

DESPRIET, PH. (1990) *2000 jaar Kortrijk*. Korktrijk.

HEYVAERT, B. (2013) *Archeologische prospectie Nieuwpoort - Nijverheidstraat (prov. West-Vlaanderen)*. Basisrapport 2017/18. Ingelmunster: Monument Vandekerckhove nv.

ONUITGEGEVEN BRONNEN:

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED (2019) Beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek (versie 19). Agentschap Onroerend Erfgoed. Beschikbaar op: https://www.onroerenderfgoed.be/een-archeologisch-onderzoek-nodig.

GERAADPLEEGDE WEBSITES:

GEOPUNT (2021) *Geopunt Vlaanderen*. Beschikbaar op: http://www.geopunt.be.

ICS (2017) *International Commission on Stratigraphy: Chart/Time Scale*. Beschikbaar op: http://www.stratigraphy.org/index.php/ics-chart-timescale.

KBR (2019) *Onderzoeksproject naar de Atlas van Jacob van Deventer*, *Onderzoeksproject naar de Atlas van Jacob van Deventer*. Beschikbaar op: https://www.kbr.be/nl/projecten/onderzoeksproject-naar-de-atlas-van-jacob-van-deventer/.

NGI (2018) *Cartesius*. Beschikbaar op: https://www.cartesius.be/CartesiusPortal/#.

ONROEREND ERFGOED (2018a) *Agentschap Onroerend Erfgoed: Centraal Archeologische Inventaris*. Beschikbaar op: http://cai.onroerenderfgoed.be.

ONROEREND ERFGOED (2018b) *Agentschap Onroerend Erfgoed: Inventaris Onroerend Erfgoed*. Beschikbaar op: https://inventaris.onroerenderfgoed.be.

GERAADPLEEGD KAARTMATERIAAL:

AGIV (2010) Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Popp, Atlas cadastrale parcellaire de la Belgique 1842-1879. agentschap Informatie Vlaanderen. Beschikbaar op: http://www.geopunt.be.

AGIV (2015a) Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m. agentschap Informatie Vlaanderen. Beschikbaar op: https://download.agiv.be.

AGIV (2015b) Orthofotomozaïek, kleinschalig, zomeropnamen, panchromatisch, 1971, Vlaanderen. agentschap Informatie Vlaanderen. Beschikbaar op: http://www.geopunt.be.

AGIV (2018) Orthofotomozaïek, kleinschalig, zomeropnamen, kleur, 1979-1990, Vlaanderen. Beschikbaar op: http://www.geopunt.be.

AGIV (2021a) Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootschalig Referentiebestand (GRB). Beschikbaar op: http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/7c823055-7bbf-4d62-b55e-f85c30d53162.

AGIV (2021b) Orthofotomozaïek, middenschalig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. 2020.03. agentschap Informatie Vlaanderen. Beschikbaar op: http://www.geopunt.be.

AGIV & PROVINCIE WEST-VLAANDEREN (2014) Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca. 1840) Provincie West-Vlaanderen. Provincie West-Vlaanderen. Beschikbaar op: http://www.geopunt.be.

BEELDBANK KORTRIJK & LE POÎVRE, P. (2012) Belegerde stad. Kortrijk in 1580. Beschikbaar op: http://beeldbank.kortrijk.be (Bezocht op: 12 december, 2019).

BEELDBANK KORTRIJK & SANDERUS, A. (2017) Plattegrond van Kortrijk ca 1641. Beschikbaar op: http://beeldbank.kortrijk.be (Bezocht op: 12 december, 2019).

DOV (2002) Databank Ondergrond Vlaanderen: Tertiair geologische kaart (1/50.000). Databank Ondergrond Vlaanderen. Beschikbaar op: http://dov.vlaanderen.be.

DOV (2018) Databank Ondergrond Vlaanderen: Bodemkaart: bodemtypes, substraten, fasen en varianten van het moedermateriaal en de profielontwikkeling. Beschikbaar op: https://dov.vlaanderen.be.

DOV (2019a) Databank Ondergrond Vlaanderen: Quartairgeologische kaart 1/50.000. Databank Ondergrond Vlaanderen. Beschikbaar op: https://www.dov.vlaanderen.be/page/quartairgeologische-kaart-150000.

DOV (2019b) DOV|quartair|1/50.000. Beschikbaar op: https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/3quartair50000.html#inleiding.

KBR & AGIV (2010) Koninklijke Bibliotheek van België & Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Ferraris kaart - Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik, 1771-1778. agentschap Informatie Vlaanderen. Beschikbaar op: http://www.geopunt.be.

KBR & AGIV (2018) Koninklijke Bibliotheek van België & Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Vandermaelen kaart, Cartes topographiques de la Belgique, 1846-1854. Beschikbaar op: http://www.geopunt.be.

ONROEREND ERFGOED & AGIV (2017) Agentschap Onroerend Erfgoed: Villaretkaart (1745-48). agentschap Informatie Vlaanderen. Beschikbaar op: http://www.geopunt.be.

OPENSTREETMAP (2021) OpenStreetMap. Beschikbaar op: https://www.openstreetmap.org/copyright.

VMM (2021) Vlaamse Milieumaatschappij: Vlaamse Hydrografische Atlas - Waterlopen. AGIV. Beschikbaar op: http://www.geopunt.be.

OVERIGE BRONNEN:

4 Lijst van opgenomen figuren en tabellen

Figuren:

Figuur 1. Topografische kaart met projectie van het plangebied (bron: OpenStreetMap, 2021). 5
Figuur 2. GRB kaart met projectie van het plangebied en de betrokken percelen (bron: AGIV, 2021a). 6
Figuur 3. Meest recente orthofoto met projectie van het plangebied (bron: AGIV, 2021b). 7
Figuur 4. De aanwezige bebouwing binnen het plangebied. 7
Figuur 5. Beslissingsboom, criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen. (bron: Agentschap Onroerend Erfgoed, 2019). 8
Figuur 6. Plan met aanduiding van de bestaande bebouwing en de te slopen bebouwing (rood). 9
Figuur 7. Ontwerpplan van het gelijkvloers. 9
Figuur 8. Grondplan met aanduiding van de nieuw aan te leggen funderingen (lichtgrijs), liftschacht (zwart) en nutsleidingen (blauw). 10
Figuur 9. Doorsnede (Z-N) van het ontwerp. 10
Figuur 10. Chronologisch kader met de geologische en archeologische perioden. 12
Figuur 11. Tertiair geologische kaart. Het plangebied is rood omlijnd. (bron: DOV, 2002; AGIV, 2021a). 16
Figuur 12. Schema's van de gekarteerde profieltypes. 17
Figuur 13. Quartairgeologische kaart met aanduiding van het plangebied geprojecteerd op de GRB (bron: DOV, 2019a; AGIV, 2021a). 18
Figuur 14. Quartairgeologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het plangebied (bron: DOV, 2019a; AGIV, 2021a). 18
Figuur 15. Bodemkaart met projectie van het plangebied op de GRB (bron: DOV, 2018; AGIV, 2021a). 19
Figuur 16. Digitaal Terreinmodel Vlaanderen met aanduiding van het plangebied (rood) en de waterlopen (bron: AGIV, 2015a; VMM, 2021). 20
Figuur 17. Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (detail) geprojecteerd op een recente orthofoto (2017) met projectie van het plangebied en aanduiding van de hoogteprofielen (bron: AGIV, 2015a; VMM, 2021). 20
Figuur 18. Waterlopen en het plangebied aangeduid op de quartairgeologische kaart (1:50.000). Bron: DOV, 2019a; AGIV, 2021a; VMM, 2021. 21
Figuur 19. Projectie van het plangebied, de waterlopen en CAI-items op het digitaal terreinmodel Vlaanderen en de GRB-kaart (bron: AGIV, 2015a; Onroerend Erfgoed, 2018a; AGIV, 2021a). 24
Figuur 20. Kortrijk in de Karolingische periode (9de eeuw). Groen: mogelijk winterkamp van de Noormannen; blauw: limiet waterrijke zone. Het plangebied bevindt zich ten zuidoosten van dit Vikingkamp, buiten het kaartbeeld. Bron: Despriet, 2008 26
Figuur 21. Situering van de middeleeuwse stadskern omstreeks 1350 met grafelijk domein (gele lijn), dwangburcht, O.L.V.-kerk en het begijnhof (paars). De locatie van het plangebied wordt aangegeven door de rode cirkel. Bron: Despriet, 2008 27
Figuur 22. Situering van het plangebied op de kaart van Deventer, ca. 1550. Bron: NGI, 2018; KBR, 2019 29

Figuur 23. Situering van het plangebied op de kaart van Pierre Le Poîvre (ca. 1580). Stadsbeeld in vogelvlucht gezien vanuit het noordoosten. Bron: BEELDBANK KORTRIJK & LE POÎVRE, 2012 30
Figuur 24. Stadsbeeld van Kortrijk in vogelvlucht gezien vanuit het noordoosten door Sanderus uit 1641. De rode cirkel duidt de situering van het plangebied aan. Bron: BEELDBANK KORTRIJK & SANDERUS, 2017 31
Figuur 25. Detail van de kaart van Sanderus (1641) ter hoogte van het plangebied (rode cirkel). Bron: BEELDBANK KORTRIJK & SANDERUS, 2017 31
Figuur 26. Villaret kaart (1745-1748) met projectie van het plangebied (bron: ONROEREND ERFGOED & AGIV, 2017). 32
Figuur 27. Kaart van Ferraris (1771-1777) met projectie van het projectgebied (bron: KBR & AGIV, 2010). 33
Figuur 28. Atlas der Buurtwegen (1841) met projectie van het plangebied (bron: AGIV & PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2014). 34
Figuur 29. Kaart van Vandermaelen (1846-1854) met projectie van het plangebied (bron: KBR & AGIV, 2018). 35
Figuur 30. Popp-kaart (1842-1879) met projectie van het plangebied (bron: AGIV, 2010). 35
Figuur 31. Luchtfoto uit 1952 met aanduiding van het plangebied (bron: NGI, 2018). 36
Figuur 32. Luchtfoto (1971) met projectie van het plangebied (bron: AGIV, 2015b). 37
Figuur 33. Luchtfoto (1979-1990) met projectie van het plangebied (bron: AGIV, 2018). 37
Figuur 34. Synthesekaart: Plangebied geprojecteerd op de atlas der Buurtwegen en het GRB (bron: AGIV & PROVINCIE WEST-VLAANDEREN, 2014; AGIV, 2021a) 40

Tabellen:

Tabel 1. Administratieve gegevens 5
Tabel 2. CAI items in een straal van 500 m rond het plangebied. 23

5 Bijlages

Bijlages bureauonderzoek 2021E198

Bijlage 1. afbakening van het plangebied (shp-bestand)

Bijlage 2. plannen van de bouwheer (pdf-bestand)